

NOGMAALS:

De Wisseling in het Opperbevel van Land- en Zeemacht

Antwoord aan de Critiek

door

I.H. REYNDERS

**Generaal B.D., Oud-Opperbevelhebber
van Land- en Zeemacht**

1946

**W.P. VAN STOCKUM & ZOON
'S-GRAVENHAGE**

I. Inleiding

Mijne brochure over "De Wisseling in het Opperbevel van Land- en Zeemacht in Februari 1940" heeft in breeden kring de aandacht getrokken. Talloos waren de brieven, welke ik uit alle kringen, militaire zoowel als burgerlijke, ontving.

blz. 3

Deze blijken van waardeering en sympathie hebben mij zeer getroffen. Het was mij niet mogelijk ze allen afzonderlijk te beantwoorden. Ik moet dus volstaan met langs dezen weg allen, die van hunne belangstelling deden blijken, mijn welgemeenden dank te betuigen.

Vele organen van de periodieke pers hebben voorts min of meer belangrijke beschouwingen aan het boekje gewijd. Algemeen werd de verschijning met instemming begroet en werd de wenschelijkheid gevoeld van een onderzoek naar de gerezen conflicten.

Ik zal deze uitingen van de periodieke pers in een afzonderlijk hoofdstuk behandelen.

Ten slotte deed de oud-Minister van Defensie, Luitenant-Generaal A. Q. H. Dyxhoorn, een "Antwoord" op mijne brochure het licht zien. Ofschoon ik de wijze, waarop hij den strijd voert, niet kan bewonderen, heeft de verschijning van dit "Antwoord" mij toch verheugd, omdat ik daardoor in de gelegenheid ben verschillende onderdeelen van het onderwerpelijke vraagstuk nader te belichten. Ook aan dit boekje zal ik een hoofdstuk wijden.

II. De Periodieke Pers

De "Nationale Rotterdamsche Courant" van 2 Januari 1946 stemt ten volle in met mijne plannen en wijst er op, dat de vijfdaagsche oorlog in Mei 1940 de juistheid van mijne inzichten heeft bevestigd, omdat

a. de zuidelijke vleugel van de Peel-Raamstelling niet door de Deutsche troepen strategisch is omvat;

b. de hoofdaanval der Deutsche troepen bezuiden de Maas is gericht geweest op den noordelijken vleugel van die stelling bij Mill;

blz. 4

c. Fransche troepen met groote snelheid zijn opgerukt naar Noord-Brabant om de verdediging van de Peel-Raamstelling te versterken;

d. de terugtocht van het Nederlandsche veldleger uit de Grebbelinie naar het Oostfront der Vesting-Holland is gelukt en nog wel onder uiterst bezwarende omstandigheden.

Het blad acht het instellen van eene enquêtemissie met verstrekkende bevoegdheden noodzakelijk.

In het "Advertentieblad voor Limburg" van 29 December 1945 geeft de kolonel b.d. Du Croo van het K.N.I.L. een uitstekende samenvatting van den inhoud der brochure en constateert, dat het volkomen duidelijk is, dat het kriegsbeleid van den generaal Winkelman "wèl door des ministers verantwoordelijkheid gedekt werd, zoodat deze mede en wellicht hoofdzakelijk schuldig is aan de krijgskundige fantasie der Meidagen".

Het geheele artikel ademt sterke afkeuring van dit beleid en spreekt van eene „door elkaar geklutste landsverdediging".

Ook de kolonel Du Croo acht een volkomen blootlegging der feiten noodzakelijk.

Het nummer van 15 Januari 1946 van "Trouw" brengt de hoofdzaken van het geschil tusschen Regeering en Opperbevelhebber naar voren, doch meent zonder hoor en wederhoor eene conclusie niet te kunnen trekken. Het blad acht het van groot belang, dat de zaak volledig wordt blootgelegd en meent, dat ook hierover het Kabinet van voor den oorlog opening van zaken behoort te doen.

"Op Wacht" wijst in het bijzonder op den geest van défaitisme, welke in het Kabinet heerschte. "Defaitistische krachten", zoo zegt het blad, "die geen vertrouwen hadden in het bieden van verweer, waren dus werkzaam in het Kabinet-de Geer. Van de omstandigheid, dat de toenmalige minister een gewezen stafofficier was en uit dien hoofde geacht mocht worden, als vakminister deskundiger te zijn dan vele van zijn voorgangers, maakten zij gebruik, om den Opperbevelhebber instructies te geven, welke op ontoelaatbare wijze ingrepen in de verantwoordelijkheid, welke dezen hoogen militairen commandant bij de wet toekwam.

Zij verzetten zich tegen het invoeren van den staat van beleg met het gevolg, dat onvoldoende kon worden opgetreden tegen spionage. De gevolgen daarvan heeft ons volk aan den lijve moeten ondervinden. Zij trachtten den geest in het leger in eigen politieken zin te beïnvloeden door het stichten van mobilisatieclubs. Zij wisten den minister van defensie zoover te krijgen, dat hij buiten den Opperbevelhebber om besprekingen ging voeren met diens ondercommandanten. In 't kort, zij namen met de eene hand terug, hetgeen met de andere hand gegeven was. Daarmee bewezen zij ons land wel een uitermate slechten dienst, om geen krachtiger termen te gebruiken."

Ook dit blad acht een onderzoek inzake mijn ontslagaanvraag gewenscht.

De militaire medewerker van "de Maasbode" (nummer van 21 Januari 1946) is van meening, dat de beoordeeling van technisch-militaire vraagstukken geheel tot het ressort van den Opperbevelhebber behoort; dat de regeering het doel aangeeft, dat met de strijdmacht moet worden nagestreefd en de middelen beschikbaar stelt ter bereiking daarvan, maar dat de wijze waarop dit doel bereikt en de middelen aangewend zullen worden, door den Opperbevelhebber dienen te worden beoordeeld.

Edoch, zegt deze medewerker, de Instructie voor den O.L.Z., vastgesteld bij K.B. van 6 Mei 1939 ëo. 4 zegt in artikel 2 lid 3 "Wij behouden ons het recht voor, zoolang de oorlogstoestand voor Nederland niet feitelijk is ingetreden, met betrekking tot de opstelling van de weermacht en nadat de oorlogstoestand voor Nederland is ingetreden met betrekking tot het kriegsbeleid de opdrachten en aanwijzingen te verstrekken, welke ons dienstig voorkomen."

"Deze Instructie", zoo gaat hij voort, "was door den Opperbevelhebber aanvaard en op grond hiervan kan deze er, dunkt ons, weinig bezwaren tegen maken, dat de regeering zich met zijne zaken bemoeide."

In de eerste plaats moet hiertegenover worden opgemerkt, dat de Instructie, blijkens het bovenstaande, ingrijpen in het kriegsbeleid eerst toestond, wanneer de oorlogstoestand voor Nederland feitelijk zou zijn ingetreden. De Regeering echter bemoeide zich reeds vóór het intreden van den oorlogstoestand intensief met het te voeren kriegsbeleid en handelde

blz. 5

daardoor niet op grond van de instructie, doch in strijd daarmee.

In de tweede plaats vraag ik mij af, wat de militaire medewerker dan eigenlijk gewild had. Had ik, alvorens het opperbevel te aanvaarden, het schrappen van deze bepaling uit de instructie moeten eischen? Dit zou vermoedelijk niet tot het beoogde doel hebben geleid, want waar de Regeering er al niet tegen opzag in het krijgsbeleid in te grijpen in strijd met deze bepaling, zou zij dit zeker niet hebben nagelaten bij het ontbreken van eenig voorschrift terzake.

blz. 6

Had ik dan moeten eischen, dat de instructie een voorschrift zou bevatten, dat aan de Regeering elke bemoeienis met het krijgsbeleid verbood? Ik geloof niet, dat eenige overheid bereid zou zijn zulk eene bepaling in een instructie voor een harer dienaren op te nemen.

Naar mijne meening dient de Regeering zich het recht voor te behouden, om den Opperbevelhebber nadere aanwijzingen te geven, indien haar blijkt, dat de opstelling van de weerwacht of het krijgsbeleid kennelijk in strijd zijn met hare politieke doelstelling, zooals die in de opdracht van den Opperbevelhebber zijn neergelegd. Van ingrijpen in de technische uitvoering van de opdracht dient zij zich uiteraard te onthouden.

De militaire medewerker eindigt zijn artikel met de hoop uit te spreken, dat de ervaringen van 1940 er toe zullen leiden, dat de verhouding Regeering-Opperbevel in ons land eindelijk grondig wordt geregeld.

Bij dezen wensch sluit ik mij uiteraard van ganscher harte aan.

De militaire medewerker van het "Algemeen Handelsblad" onderscheidt in een tweetal zeer belangrijke artikelen (29 en 30 Januari 1946) in het geschil twee bepaaldelijk van elkaar te scheiden facetten en wel:

1e. Het politieke gebeuren en

2e. Het eigenlijke defensiebeleid.

Hij wijst, wat de politieke verhoudingen betreft, op de overeenkomst tusschen hetgeen nu en wat tijdens den eersten wereldoorlog plaats vond. In beide gevallen een Opperbevelhebber, verantwoordelijk aan de Regeering en telkenmale botsingen tusschen den

Opperbevelhebber en den militairen Minister van Defensie (Oorlog), terwijl de Voorzitter van den Ministerraad - ten onrechte - min of meer op den achtergrond bleef.

In het onderhavige geval acht hij dit eenigszins te verklaren uit het feit, dat wij een minister-president hadden, die als sterk anti-militarist bekend stond en van wien dus bezwaarlijk kon worden verwacht, dat hij onpartijdige hooge leiding zou kunnen geven. En juist om tot die hooge leiding te komen, was de verantwoordelijkheid aan de Regeering in de instructie van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht opgenomen.

blz. 7

Ik geloof, dat de militaire medewerker de spijker hier wel zeer juist op den kop slaat. Het eerste en eenige onderhoud onder vier oogen, dat ik - afgezien van een beleefdheidsbezoek bij het aanvaarden en het neerleggen van mijn functie - met den minister-president heb gehad, is dat, waarbij Z.E. mij in overweging gaf mijn ontslag als Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht te vragen.

Deze houding van algeheele afzijdigheid van den premier scheen er inderdaad meer op berekend, om geschillen, zooals die betreffende de toepassing van de oorlogswet en de mobilisatieclubs, te laten voortbestaan of te verscherpen, dan wel om ze op te heffen.

Ten aanzien van beide vraagstukken staat de militaire medewerker geheel aan mijne zijde. Nopens het eerste zegt hij o.m.: "Hoezeer de Regeering hier de kluts kwijt was, blijkt wel uit de tijdens de mobilisatie opgezette wijziging van de wet op den Staat van Oorlog en van Beleg. Hierbij werd mogelijk gemaakt, dat niet de militaire, maar daartoe aangewezen burgerautoriteiten de bevoegdheden, uit die wet voortvloeiende, zouden ontvangen. En dat in afwijking van alle bestudeerde en voorbereide maatregelen".

De oprichting van mobilisatieclubs acht de militaire medewerker in strijd met het algemeen geldende, eenig juiste beginsel: "geen politiek in het leger" en hij is van meening, dat zich daar de invloed demonstreert van de kort te voren in het Kabinet opgenomen ministers van sociaal-democratischen huize, wier bekeering van het oude standpunt "geen man en geen cent" z.i. destijds nog ietwat onvolledig was.

Ten aanzien van het hoofdgeschil, het krijgsbeleid, is de militaire medewerker van meening, dat de Regeering, en zij alleen, had uit te maken welke defensiepolitiek zou worden gevoerd. Toen eenmaal deze politiek - de neutraliteitspolitiek - was vastgesteld, behoorde de verantwoordelijke man, de Opperbevelhebber, vrij te zijn in de beschikking over

blz. 8

de strijdmiddelen, welke de Regeering te zijner beschikking had gesteld. Anders komt men tot gedeelde verantwoordelijkheid, tot twee kapiteins op één schip, met alle rampen daaraan verbonden.

"De Regeering", zoo zegt de militaire medewerker, "had kunnen ingrijpen, indien de troepenopstelling een zoodanige was geweest, b.v. concentrering van het geheel aan één - b.v. de Oostgrens - dat daaruit een andere geest zou spreken dan met de neutraliteitspolitiek in overeenstemming ware. Maar hiervan was geen sprake. En daarmee is - aannemende, dat deze (generaal Reynders) het verloop der gebeurtenissen naar juistheid heeft geschetst - het optreden der Regeering, dus het ontslag van generaal Reynders veroordeeld."

Voor wat betreft het eigenlijke kriegsbeleid, acht de militaire medewerker mijne opvattingen aangaande het zoo krachtig mogelijk tegengaan van een doormarsch ten zuiden van de groote rivieren alleszins logisch. Hij wijst erop, dat ook gedurende den eersten wereldoorlog steeds het grootste deel van het veldleger in Noord-Brabant lag en, zegt hij, met reden.

De door de Regeering gelanceerde, in de krijgskunde weinig bekende figuur van een "symbolische" verdediging acht hij, zoowel uit een oogpunt van landsverdediging als van militair-psychologisch begrip, te eenenmale te veroordeelen.

De, als gevolg van de neutraliteitspolitiek der Regeering ingenomen concentratie-opstelling onderwerpt de militaire medewerker, aan de hand van de bij de brochure gevoegde schets, aan eene, m.i. niet geheel billijke, critiek.

Hij wijst erop, dat zich voor de hoofdstellingen een groot aantal bataljons bevond, welke z.i. als verloren waren te beschouwen en beter in de stellingen hadden kunnen worden benut.

De schets geeft de opstelling van de Koninklijke Landmacht weer op 2 September 1939, dus onmiddellijk na de voltooiing van de concentratie. De door de militaire medewerker bedoelde bataljons vormden de reeds sedert een half jaar gemobiliseerde grensbeveiliging, welke diende, om de mobilisatie en concentratie van het leger te dekken, d.w.z. om te voorkomen, dat deze uiterst ingewikkelde en een tot de hoogste intensiteit opgevoerd spoorwegvervoer vereischende handelingen, door vijandelijke acties op beperkte schaal zouden worden verstoord.

Ook na de concentratie diende deze grensbeveiliging, althans grootendeels, te blijven gehandhaafd, omdat de troepen, bestemd voor de bezetting van de hoofdstellingen, nu eenmaal niet voortdurend in een toestand van volledige paraatheid konden worden gehouden, zonder volkomen uitgeput te geraken. Bovendien hadden de onderdeelen van de weermacht, tengevolge van periodieke en andere verloven, afwezigheid voor schietoefeningen in de schietkampen enz., tijd noodig, om op hunne volledige sterkte te worden gebracht.

Met het oog hierop dienden de noodige veiligheidsmaatregelen te worden genomen.

De voor de grensbeveiliging bestemde troepen bestonden uit 24 zwakke bataljons, gevormd uit de dienstplichtigen van de nog bij de regimenten in opleiding zijnde lichte, welke nog niet in het veldleger waren opgenomen, aangevuld met een aantal bataljons van de z.g. hooggenummerde regimenten, welke door het ontbreken van hulpwapens niet in hooger verband konden worden georganiseerd en dus voor territoriale verdediging als aangewezen waren.

De zeer zwakke, langs de grens opgestelde troepen, hadden tot taak eene eventueele grensoverschrijding te melden en een vernielingsplan uit te voeren, terwijl de langs de met kazematten versterkte IJssel, het Maas-Waalkanaal en de Maas opgestelde troepen een vijandelijke opmarsch, o.a. door het opblazen der bruggen, zoolang moesten ophouden, dat de in de hoofdstellingen opgestelde troepen tot den strijd gereed zouden zijn.

Het is m.i. niet juist, om, zooals de militaire medewerker doet, te spreken van "verloren mannen" en "opgeofferde troepen".

Zeër zeker zou een door hem gewenschte, van den aanvang af tegen de Duitschers gerichte politiek der Regeering, het vraagstuk van de dislocatie van het leger, zeer hebben vereenvoudigd en tot een andere opstelling hebben geleid, doch ook deze opstelling had naar het oosten behoorlijk beveiligd moeten zijn.

Zooals in mijne brochure is vermeld, is, in verband met inlichtingen aangaande Duitse aanvalsplannen, de geheele Lichte Divisie achter de Peel-Raamstelling geconcentreerd, zoodat de militaire medewerker, bij zijn denkbeeldige marsch over Enschede in westelijke richting, geen op de Veluwe opgestelde halve Lichte Divisie behoefde te verdrijven, alvorens

blz. 9

blz. 10

op de Grebbestelling te stuiten.

Aan het slot van zijne beschouwingen komt hij tot de - na het voorgaande - eenigszins verrassende conclusie, dat hij een officieel onderzoek naar hetgeen is geschied niet noodig acht.

Hij meent, dat het geheele Nederlandsche volk, dat niet dan weerstrevend en vaak saboteerend de persoonlijke en materiele offers voor de verdediging heeft gedragen, de in den diepsten grond schuldige voor den afloop van den oorlog is.

In het aangezicht van een en ander zou het onredelijk zijn om alleen onder hen, die, toen de nood aan den man kwam, aan het roer stonden en faalden een zondenbok te zoeken.

Ik kan deze meening niet deelen. Ongetwijfeld maakte het feit, dat wij niet beschikten over een weermacht van de sterkte en samenstelling als bij meer opofferingsgezindheid van het Nederlandsche volk mogelijk was geweest, de taak van de legerleiding bijzonder moeilijk, maar had dit niet juist voor de Regeering een reden te meer moeten zijn, om den Opperbevelhebber de noodige vrijheid te geven zijne, met alle factoren rekening houdende, na ernstige studie ontworpen en door de toenmalige Regeering goedgekeurde plannen uit te voeren, in plaats van deze met haar herhaald en stelselloos ingrijpen te door kruisen?

Nagegaan dient m.i. te worden in hoeverre de Regeering door dit ingrijpen voor den hoogst onbevredigenden gang van zaken gedurende den oorlog verantwoordelijk moet worden gesteld, terwijl maatregelen moeten worden genomen, om de vele en belangrijke lessen, welke uit het tusschen Regeering en Opperbevelhebber gerezen conflict zijn te trekken, vast te leggen en tot gelding te brengen, teneinde in de toekomst eene herhaling van de gemaakte fouten te voorkomen.

Hiertoe is een onpartijdig, diepgaand onderzoek onontbeerlijk. Deze, voor ons land zoo uiterst belangrijke, zaak behoort niet te worden afgedaan met den dooddoener, dat het onredelijk zou zijn, om alleen onder hen, die, toen de nood aan den man kwam, faalden, een zondenbok te zoeken.

De kans, dat hierbij wellicht eenige tot nu toe (ten onrechte) ongeschonden reputaties zullen worden aangetast, mag geen reden zijn, om van een onderzoek af te zien.

De politiek van de doofpot heeft nimmer tot groote resultaten geleid.

blz. 11

Stonden de tot nu toe behandelde periodieken over het algemeen aan mijne zijde, een geheel ander standpunt wordt ingenomen door "Het Vrije Volk", dat in zijn nummer van 14 Januari 1946 een artikel aan mijne brochure heeft gewijd.

Ten aanzien van de hoofdzaak, het ingrijpen van de Regeering in het te voeren krijgsbeleid, verklaart het blad zich onbevoegd. Wel deelt het mijne meening, dat een onderzoek naar hetgeen geschied is, noodzakelijk is. "Het Nederlandsche volk", zoo wordt gezegd, "heeft recht op klaarheid, die slechts door een onderzoek kan worden verkregen."

Groote bezwaren tegen den inhoud der brochure heeft "Het Vrije Volk" echter voor zoover daarin de geschilpunten worden behandeld, welke buiten het militair-technisch terrein liggen en "niet door een commissoriaal onderzoek bevestigd behoeven te worden".

"Deze bezwaren richten zich", zoo zegt het blad letterlijk, "tegen de reactionnaire, ja, wij moeten zeggen dictatoriale strekking van het geschrift en tegen de uit staatrechtelijk oogpunt gevaarlijke opvattingen, die de schrijver blijkt te huldigen."

Deze reactionnaire gezindheid zou het meest spreken uit de behandeling van de kwestie der mobilisatieclubs.

Met de meeste kracht wordt opgekomen tegen de meening, nog wel van een oud-oppperbevelhebber, dat het aan soldaten, komende uit de burgermaatschappij, verboden zou moeten worden in eigen clubs hun politieke belangstelling te bevredigen.

Dit klinkt heel ernstig, doch "Het Vrije Volk" weet evengoed als ik, dat er bij de soldaten niet de minste behoefte bestond aan "bevrediging van hunne politieke belangstelling" in eigen clubs.

Het was juist de verslapping van de politieke belangstelling door het verblijf in de gemobiliseerde weermacht van de aanhangers van de S.D.A.P., welke de partijleiding deed besluiten, om door de oprichting van "mobilisatieclubs" haar invloed op de gemobiliseerden te herwinnen en uit te breiden.

In het mobilisatietijdperk 1914-1918 was in dit opzicht voortreffelijk werk geleverd. Toen had de S.D.A.P. door dit middel de weermacht zoodanig in haar greep weten te krijgen, dat Mr. Troelstra in 1918 meende zich van de macht meester te kunnen maken.

Ik zeg niet, dat de S.D.A.P. ook thans weer zulke verstrekkende plannen zou hebben

blz. 12

gehad. Ik heb in mijne brochure erkend, dat zij op hare vroeger volstrekt afwijzende houding ten aanzien van het militaire vraagstuk was teruggekomen en heb mij in dit verband zelfs verstout te zeggen, dat zij van de "dwalingen haars weegs" was teruggekeerd. Aan deze uitdrukking neemt "Het Vrije Volk" aanstoot hierin, zegt zij, komt de reactionnaire ondergrond van mijne bedoelingen wel heel duidelijk bloot te liggen.

Hoe nu, erkent het blad dan niet, dat de S.D.A.P. vroeger in dit opzicht heeft gedwaald? Spruit die gewijzigde houding dan niet voort uit innerlijke overtuiging, doch slechts uit politiek opportunisme?

En dan mijne gevaarlijke staatsrechtelijke opvattingen! Deze zouden o.m. blijken uit mijn standpunt ten aanzien van de begrenzing van het militair en het civiel gezag onder den staat van oorlog.

In verband hiermede een korte toelichting van dit standpunt: Door de afkondiging van den staat van oorlog was de "Wet op den Staat van Oorlog en van Beleg" van kracht geworden voor wat de artikelen 1 t/m 18 betreft, welke op den "Staat van Oorlog" betrekking hebben.

Uit die artikelen vloeiden voor het militair gezag bevoegdheden voort en daarmede de plicht, om die bevoegdheden uit te oefenen. De Regeering had nu met mij een soort overeenkomst aangegaan, waardoor bedoelde artikelen, op een viertal na, buiten werking werden gesteld.

Dit was in strijd met de grondwet, welke bepaalt, dat de wet onschendbaar is en dus, eenmaal van kracht zijnde, in haar vollen omvang moet worden toegepast.

Wanneer "Het Vrije Volk" mij nu had verweten, dat ik oorspronkelijk aan dit ongrondwettige bedrijf mijne medewerking heb verleend, dan zou ik hiertegen slechts ter verontschuldiging hebben kunnen aanvoeren, dat, op het oogenblik, dat dit geschiedde, de mobilisatie van de weermacht in vollen gang was en mijn volle aandacht behoefde, terwijl de vele vragen, welke zich voordeden en de talrijke beslissingen, welke moesten worden genomen mij geheel in beslag namen.

Toen mij later bleek, dat door het aangaan van bedoelde overeenkomst een volkomen onaanvaardbare toestand was ontstaan en ik, na een vergeefsche poging om ontheffing van die overeenkomst te krijgen, heb gemeend deze te moeten opzeggen, stond ik, in tegenstelling met de Regeering, op den grondslag van de grondwet. En wanneer in dit verband van gevaarlijke staatsrechtelijke begrippen moet worden gesproken dan geldt dit verwijt niet mij, doch de Regeering en hen, die zich in dezen aan de zijde der Regeering scharen.

blz. 13

Ten slotte schijnt "Het Vrije Volk" bij de lezing mijner brochure den indruk te hebben gekregen, dat ik het standpunt zou innemen, dat de Regeering zich in geen enkel opzicht met het kriegsbeleid zou mogen bemoeien. Ook deze conclusie is niet juist. Ik ben van meening, dat de Regeering, als uitvloeisel van het door haar gevoerde politieke beleid, aan den Opperbevelhebber een opdracht kan verstrekken, welke in groote lijnen aangeeft wat van dezen wordt verwacht.

Voor de uitvoering van die opdracht dient zij echter den Opperbevelhebber de noodige vrijheid te laten. Grijpt zij ook in de uitvoering in, dan leidt dit tot hinken op twee gedachten, hetgeen slechts tot rampzalige gevolgen kan voeren.

Toen ik, als Chef van den Generalen Staf, mijne plannen ontwierp, geschiedde dit in de veronderstelling, dat de toenmalige Regeering op het standpunt stond, dat wij onze neutraliteit daadwerkelijk behoorden te beschermen. Blijkens de goedkeuring, welke deze plannen mochten verwerven, was deze veronderstelling juist.

De Regeering van 1940, althans de Minister van Defensie, was met deze plannen volledig op de hoogte toen zij mijne benoeming tot Opperbevelhebber bevorderde.

Toen mij bij de bespreking op 9 September 1939, tot mijne verwondering en teleurstelling, bleek, dat de Regeering op het standpunt stond, dat van eene zoo krachtig mogelijke bescherming van onze neutraliteit behoorde te worden afgezien en wij ons dienden te beperken tot de verdediging van de Vesting-Holland en ten zuiden van de groote rivieren slechts een "symbolische" verdediging moest worden gevoerd, heb ik uiteraard mijne inzichten verdedigd en op de consequenties van de opvatting der Regeering gewezen. Ik heb er echter niet over gedacht, om een opdracht, voortvloeiende uit het door de Regeering juist geachte politieke beleid, niet te aanvaarden.

Tot bovenbedoelde consequenties behoorde de noodzakelijkheid, om tot een onmiddellijk stellen van de inundaties vóór de Vesting-Holland over te gaan, omdat, bij een afzien van eene voldoende bezetting van de Grebbestelling, geenerlei waarborg meer zou bestaan, dat

blz. 14

die inundaties tijdig gesteld zouden kunnen worden.

De Regeering heeft deze consequentie niet aanvaard en zich bij mijne plannen neergelegd.

Hiermede had, naar mijne meening, de zaak als afgedaan moeten zijn beschouwd.

Het was niet juist, dat, na de bespreking op 30 December, waarbij de Minister van Defensie tot de slotsom was gekomen, dat de mij als gevolg van de bespreking op 9 September t.v. gegeven opdracht ongewijzigd kon blijven een geheel nieuwe (m.i. strategisch verwerperlijke en met de beschikbare krachten niet uitvoerbare) opdracht werd verstrekt, waarbij ik niet alleen strategisch, doch zelfs in tactisch opzicht aan banden werd gelegd.

Het ging hier niet om de een of andere strategische of tactische oefening, waarbij de deelnemers nu en dan voor geheel onverwachte situaties worden gesteld, om na te gaan op welke wijze zij daarop reageeren, maar om de zeer ernstige vraag, hoe, met de te onzer beschikking staande middelen, het vaderland moest worden verdedigd en den te verwachten overweldiger de meeste afbreuk kon worden gedaan.

Ik geloof niet, dat uit mijne opvattingen in dezen een neiging naar voren komt, om het leger tot eene zelfstandige, "selbstherrliche" macht in den staat te maken, zooals "Het Vrije Volk" dit op eene voor Nederlandsche ooren ietwat onwelluidende wijze meent te moeten uitdrukken.

Het weekblad "De Nieuwe Eeuw" wijdt in een viertal nummers (12, 19 en 26 Januari en 9 Februari 1946) eene beschouwing aan wat het noemt "de onthullingen van Generaal Reynders".

Aan de hand van Prof. Mr. J. Ph. Suyling wordt allereerst betoogd, "dat een volk, dat niet wil ondergaan, tijdig uit zijn mankracht en zijn financieel vermogen een militair apparaat moet opbouwen, zóó sterk, dat zijn vriendschap of zijn vijandschap in de oogen van groote mogendheden eenige reële beteekenis kan krijgen en dat alleen op die manier het volk het verwijt kan ontgaan, dat het zijn ondergang zelf heeft voorbereid."

Vervolgens wordt gewezen op "den ellendigen toestand waarin niet de Legerleiding, maar het Nederlandsche volk door zijn gekozen vertegenwoordiging het leger had gebracht" en welk een uiterst ongunstige invloed dit op het moreel van het subalterne officierscorps, de eigenlijke aanvoerders van den troep, moest hebben. blz. 15

Wel was, zoo gaat de schrijver van het artikel verder, in den laatsten tijd, onder de bedreiging van het Duitsche gevaar, de stemming, ook in democratische kringen, omgekeerd en is er ook in dien tijd nog zeer veel verricht, doch men kan een goede defensie nu eenmaal niet uit den grond stampen, vooral niet, wanneer men in eigen land niet over een eigen oorlogsindustrie beschikt.

Vervolgens wordt eene korte en duidelijke samenvatting gegeven van den inhoud der brochure, voor zoover hierin het kriegsbeleid wordt behandeld, waarbij de schrijver zich met kracht en overtuiging aan mijne zijde schaaft.

Op een gegeven oogenblik zegt hij: "Tot dusver lieten wij Generaal Reynders alleen aan 't woord. De oud-Opperbevelhebber heeft zich, met een den soldaat sierende terughouding, beperkt tot dat deel der historie, dat zijn militair beleid raakt. Minstens even belangrijk is de juiste kennis van de politieke tendenzen, die het ingrijpen der Regeering bepaalden. Wij hebben daarom het verdere relaas aangevuld met eenige ons uit andere bron bekende details, hoewel wij zijn betoog volgen, is Generaal Reynders toch slechts verantwoordelijk voor zijn door aanhalingsteekens kenbare eigen woorden".

Het niet tusschen aanhalingsteekens geplaatste is dus geheel voor de verantwoording van den schrijver. Toch wil ik op een enkele onjuistheid de aandacht vestigen. Het tijdstip van de inspectie van de Peel-Raamstelling door H.M. de Koningin is niet juist aangegeven en H.M. heeft mij niet uitgenoodigd in Haar trein mede terug te reizen. H.M. reisde bij die gelegenheid per auto en ikzelf heb na Haar vertrek nog een korte bespreking gehad met den Commandant van het IIIde Legerkorps, alvorens, eveneens per auto, naar Den Haag terug te keeren.

Wel heeft de Koningin van Haar voornemen doen blijken nog een tweede, thans tweedaagsch, bezoek aan Noord-Brabant te brengen ter inspectie van het zuidelijk deel der Peel-Raamstelling en van de Lichte Divisie, doch dit bezoek is, door verschillende omstandigheden, eenige malen uitgesteld moeten worden en ten slotte geheel achterwege gebleven. blz. 16

Aan het einde van zijn samenvatting zegt de schrijver:

"30 Januari werd den Opperbevelhebber door Minister de Geer medegedeeld, dat minister Dyxhoorn zijn portefeuille ter beschikking had gesteld; het Kabinet wenschte echter den minister niet te laten gaan; of de Opperbevelhebber zijn ontslag maar wilde vragen? Aan welken wensch de Opperbevelhebber allergehoorzaamst voldeed. O.i. ten onrechte. Hij had o.i. het conflict moeten aandurven en zich door de Regeering moeten laten ontslaan. Maar ook goede generaals zijn gewoonlijk slechte politici."

De schrijver motiveert zijne meening niet. De uitspraak, dat ook goede generaals gewoonlijk slechte politici zijn, welke ik overigens voor zijne rekening laat, is geen motiveering, hoogstens een conclusie.

Waar ik hier dus geen motiveering kan bestrijden, moet ik mij bepalen tot het toelichten van mijne handelwijze, welke niet, zooals de schrijver schijnt te meenen, voortspruit uit gebrek aan durf, ook geloof ik niet, dat mijn houding in het geschil met de Regeering bepaald juist gekenschetst wordt door het woord "allergehoorzaamst"; schrijver leze hierover eens het boven behandelde artikel in "Het Vrije Volk" na.

Met het gevolg geven aan den wenk van de Regeering handelde ik in de eerste (hoewel niet de voornaamste) plaats in overeenstemming met eene in legerkringen bestaande traditie.

Het was een goede gewoonte, dat de defensie-ministers aan officieren, die den pensioengerechtigden leeftijd hadden bereikt en dus zonder meer voor ontslag in aanmerking konden worden gebracht - in welke omstandigheid ik verkeerde - de gelegenheid gaven zelf ontslag te vragen, waardoor dit "op verzoek" kon worden verleend.

Bijna altijd werd door bedoelde officieren van deze gelegenheid gebruik gemaakt, ook al hadden zij gehoopt langer in dienst te kunnen blijven.

Belangrijker was echter de omstandigheid, dat ik, door het ontslag te vragen, in de gelegenheid was, om in het desbetreffend request aan H.M. de Koningin de redenen, welke tot de ontslagaanvraag hadden geleid van mijn kant te belichten. Ik bereikte daardoor, dat Hare Majesteit bij Hare beslissing niet eenzijdig zou zijn voorgelicht, terwijl in het verzoekschrift duidelijk naar voren was gebracht, dat het verzoek niet vrijwillig, doch op een wenk van de Regeering werd gedaan.

blz. 17

Bij de doorzending van mijn request aan H.M. de Koningin, schreef de Voorzitter van den Raad van Ministers het volgende: "Naar aanleiding van deze ontslagaanvraag zij het mij vergund Uwer Majesteit met den meesten eerbied mede te deelen, dat het strategisch beleid van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht, den Generaal Reynders voornoemd, in verschillende vergaderingen van den Raad van Ministers, laatstelijk op 29 Januari 1940, een punt van bespreking heeft uitgemaakt. Vermits dit strategisch beleid niet meer het vertrouwen heeft van den Raad van Ministers, en onderlinge gedachtenwisseling met den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht daarin geen wijziging heeft vermogen te brengen, veroorlooft ondergeteekende zich namens den Raad van Ministers Uwe Majesteit met den meesten eerbied in overweging te geven op het verzoek gunstig te willen beschikken en den Generaal Reynders voornoemd, met ingang van 6 Februari 1940, een eervol ontslag uit den militairen dienst te verleenen."

Aangenomen mag m.i. worden, dat de Regeering bij een voorstel tot gedwongen ontslag dezelfde motiveering zou hebben gebruikt. Wat had ik dan verder kunnen doen? Mij wenden tot de Staten-Generaal? Dit zou zeker geen succes hebben gehad. Het is toch niet aan te nemen, dat op een verklaring van de Regeering, dat zij geen vertrouwen meer had in mijn strategisch beleid en dus de verantwoordelijkheid tegenover de volksvertegenwoordiging voor dit beleid niet meer kon dragen, deze haar van die verantwoordelijkheid zou hebben ontheven.

Ik had het geschil voor het forum der openbaarheid kunnen brengen. Dit echter achtte ik, zooals ik reeds eerder heb gezegd, onder de toenmalige omstandigheden in strijd met 's lands belang en mitsdien ontoelaatbaar.

Er is van andere zijde gezegd, dat de Regeering een gedwongen ontslag niet zou hebben aangedurfd. Ik acht dit zeer onwaarschijnlijk. Bovendien zou ik in dit geval hebben vastgezeten aan een opdracht, welke ik strategisch verwerpelijk en met de beschikbare troepen onuitvoerbaar achtte en dus naar eer en geweten niet kon aanvaarden, terwijl de Regeering haar niet wenschte te wijzigen. Het was dan toch op een ontslag op verzoek uitgedraaid!

blz. 18

Iets anders was het geweest, indien de Regeering één der geschillen betreffende de

toepassing van de oorlogswet of de mobilisatieclubs of allebei op de spits zou hebben gedreven en mij naar aanleiding daarvan voor ontslag had voorgedragen.

Hier betrof het zaken, waarover ook een militair niet-deskundige zich een oordeel kon vormen, terwijl zij zich veel meer leenden voor eene publieke behandeling.

De Regeering heeft echter zeer wel begrepen, dat zij hier niet sterk stond en heeft zich bij mijne afwijzende houding, welke recht tegen hare wenschen inging, rustig neergelegd.

Deze stokken, om den hond te slaan, waren ongeschikt, er moest worden omgezien naar een stok, waarvan de ondeugdelijkheid minder in het oog sprong, het krijgsbeleid. Deze stok is, hoewel niet sierlijk, zeer bruikbaar gebleken.

Jhr. de Geer is thans een veelgesmaad man, laten wij hem in deze aangelegenheid de eer geven, welke hem toekomt. De actie, om zich van een lastig Opperbevelhebber te ontdoen, heeft hij meesterlijk geleid.

Ook "De Nieuwe Eeuw" acht een onderzoek gewenscht, mits niet alleen naar het hoe, doch ook naar het waarom van het ingrijpen der politiek in de militaire leiding. "Is het alleen een kwestie van verschillend militair inzicht geweest? Of is de houding der Regeering beïnvloed door een wenk van elders? Er zijn redenen, waarom ook deze vraag niet ongesteld zal mogen blijven."

Het zou interessant zijn te weten wat de schrijver hiermede bedoelt.

In "Nieuw Nederland" van 16 Februari 1946 betoogt Mr. Dr. F. B. Jonker in een artikel "Het gebroken gewoontje gekramd", dat de geschilpunten tusschen Regeering en Opperbevelhebber deels van politieke, deels ook van militaire aard zijn geweest, waarbij echter reeds aanstonds wordt opgemerkt, dat deze militaire kwesties sterke politieke vertakkingen hadden, ja zelfs gedeeltelijk voortvloeiden, uit een bepaalde politieke instelling ten aanzien van de noodzaak der landsverdediging.

Na een overzicht te hebben gegeven van de voornaamste punten van geschil constateert de schrijver, dat blijkens het verloop der operaties in de Meidagen de strategische inzichten der Regeering hebben gezegevierd. Nog eerder dan tevoren was beraamd, heeft men, toen de vijandelijkheden waren uitgebroken, de, in Brabant om politieke redenen gelaten troepen, teruggenomen tot boven de rivieren, hoewel het toen zonneklaar was, dat het Duitsche leger beoogde, juist door het oorspronkelijke operatiegebied van het IIIde Legerkorps (het noordelijk gedeelte van de Peel-Raamstelling) verbinding met de bij Moerdijk, Dordrecht en Rotterdam afgeworpen valschermtroepen te krijgen en zodoende de Vesting-Holland van het zuiden uit open te scheuren.

blz. 19

"Het laat zich denken, dat de Luftwaffe een zóó goed met haar plannen strokende terugtocht niet heeft belemmerd. Met wrevel herinnert men zich dan ook, dat de totale vernietiging van de laatste resten parachutisten op het laatste oogenblik werd verhinderd door de aankomst van de via de Langstraat en Moerdijk opgerukte pantsertroepen, wier opmarsch door het IIIde Legerkorps had kunnen en moeten zijn vertraagd.

Reeds na 24 uur stroomden lange Duitsche colonnes over het schitterende Brabantsche weggennet België binnen, na met de totaal onvoldoende bezetting der Peel-Raamstelling in enkele uren te hebben afgerekend.

Zoo was het mogelijk, dat een in aantal inferieure Duitsche strijdmacht (1:3!) het Nederlandsche leger, waarvan groote onderdeelen geen schot hebben gelost, wegmanoeuvreeerde volgens haar eigen, den Duitschers welkome, plannen."

"Het Parool" van 24 Januari 1946 beperkt zich tot een korte objectieve samenvatting van den inhoud der brochure, doch brengt noch ten aanzien van de geschilpunten tusschen Regeering en Opperbevel, noch met betrekking tot het al of niet wenschelijke van een nader onderzoek terzake, een eigen standpunt naar voren. Er is dus geen aanleiding hierop verder in te gaan.

Wel wil ik een kort woord zeggen naar aanleiding van hetgeen in het nummer van 16 Februari 1946 van "Vrij Nederland" in de rubriek "steekproeven" naar aanleiding van mijne brochure wordt gezegd.

Ik weet wel, dat deze rubriek meer de bedoeling heeft om geestig dan wel om zakelijk te zijn en ik kan haar als zoodanig ook zeker wel waardeeren, doch het is niet zonder bedenking, wanneer de gelanceerde geestigheden aanleiding geven tot onjuiste of ongewenschte gevolgtrekkingen.

blz. 20

De schrijver, Eric van der Steen zegt dan:

..... "in de tweede plaats wekt het den schijn alsof de min of meer persoonlijke wrijving tusschen den Minister van Defensie en den Opperbevelhebber een belangrijke oorzaak is geweest van de ellende, waarin wij geraakten. Dit laatste is een tragisch misverstand; in feite zouden wij met Generaal Reynders als opperbevelhebber evenzeer in de puree zijn geraakt, al was ons noodlot dan misschien een paar dagen uitgesteld geworden.

Tegenover een technische overmacht als de Duitschers in 1939 en 1940 bezaten, waren wij niet opgewassen, hoe dan ook, met wie dan ook aan het hoofd."

Ik moet het aan het oordeel van den lezer der brochure overlaten, of mijne mededeelingen en beschouwingen nopens de geschillen met den Minister van Defensie een persoonlijk of wel een zakelijk karakter dragen.

Mijne bezwaren gaan uit naar de in het artikel naar voren komende opvatting van: "we konden niets, dus kwam het er niet op aan wat we deden".

Het ging er niet om, of we een dag eerder of later "in de puree" zouden geraken; het ging erom of wij in eere of in schande zouden ondergaan en of wij onze internationale verplichtingen al of niet wilden vervullen door een daadwerkelijke bescherming van onze neutraliteit en deelneming aan den strijd tegen den indringer.

In hoeverre het verzaken van deze plichten van invloed is geweest op het verloop van den oorlog is niet te zeggen. Wel staat vast, dat het snelle prijs geven van de Peel-Raamstelling mede oorzaak is geweest, dat het geallieerde operatieplan - dat inhield een opmarsch naar het Oosten met den linkervleugel aanvankelijk tot Antwerpen en met ver vooruitgeschoven gemotoriseerde divisiën, welke tot taak hadden den opmarsch des vijands te vertragen - niet tot uitvoering is kunnen komen.

"Koningin en Vaderland" komt in haar nummer van 18 Januari 1946, na gewezen te hebben op het zwakke beleid van minister Dyxhoorn ten aanzien van den Reserve-kapitein P. van Raamsdonk, hoofdstormer van den Nationalen Jeugdstorm en hoofdredacteur van het voor militairen verboden blad "De Stormmeeuw", de benoeming van Ds. H. J. G. Ouwkerk, kornet van den Nationalen jeugdstorm tot reserve-veldprediker en den Amsterdamschen politie-inspecteur M. J. M. Gemmeke, die "tot over de ooren betrokken was in de uniformsmokkelarij naar Duitschland" tot de volgende conclusie:

"Wat hiervan zij, de billijkheid eischt, dat aan oud-Minister Dyxhoorn thans ten volle de gelegenheid wordt gegeven, opheldering te verschaffen over wat hij deed en mogelijk naliet in de door den generaal Reynders behandelde periode, waarbij dan voornamelijk het licht van een objectief onderzoek dient te schijnen op des heeren Dyxhoorn's beleid tot het voorkomen van spionage, het bestrijden der vijfde colonne en zijn standpunt o.a. t.a.v. de symbolische verdediging."

In een artikel in "De Vlam" van 9 Maart 1946 van de hand van Mr. W. Nierstrasz juicht schrijver het verschijnen van de brochure toe, omdat ook naar zijne meening het Nederlandsche volk recht heeft om de waarheid te vernemen.

Een onderzoek naar de oorzaken van de débacle en de vaststelling van de verantwoordelijkheden acht schrijver een dringenden eisch, niet om daaruit kleinzielige politieke munt te slaan, doch wel om daaruit de noodige lessen te trekken, ook met het oog op den opbouw van een nieuw leger.

"Ervaring", zoo zegt hij, "is een goede leermeesteres. Al zijn haar lessen soms bitter en pijnlijk. Maar het gaat tenslotte om menschenlevens. Niet om reputaties."

De "Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant" welke in hare nummers van 23 en 28 Februari een hoofdartikel aan het boekje wijdt, komt tot de volgende slotsom:

"Er bestaat reeds een dossier-de Geer en er komt eerlang een memorandum-Gerbrandy over het Londensche regeeringsbeleid. Het ware wenschelijk hieraan de zaak-Reynders toe te voegen en b.v. door een speciale commissie uit de Tweede Kamer de parlementaire behandeling van een der meest beschamende perioden uit onze geschiedenis der laatste jaren te doen voorbereiden."

Nog een aantal provinciale en plaatselijke bladen heeft beschouwingen aan de brochure gewijd, zooals het "Friesch Dagblad", dat zich meer in het bijzonder bezig houdt met het afzien van een krachtige verdediging van Noord-Brabant en het "verbijsterend" acht, dat,

blz. 21

blz. 22

toen de Moerdijkbruggen in handen van de Duitsche valschermtroepen waren gevallen, geen pogingen werden gedaan, om den vijand te beletten naar de Moerdijk door te stooten, doch bevelen werden gegeven om Noord-Brabant door het IIIde Legerkorps en de Lichte Divisie te doen ontruimen;

het "Eindhovensche Dagblad", dat vooral aandacht schenkt aan het geschil met betrekking tot de mobilisatieclubs. Tevens wijst het blad op de bepaling van de Instructie van den Opperbevelhebber, waarbij de Regeering zich het recht voorbehield, om, zoolang de oorlogstoestand niet was ingetreden opdrachten en aanwijzingen te geven met betrekking tot de opstelling van de weermacht en, na het intreden van den oorlogstoestand, ten aanzien van het kriegsbeleid. Het noemt deze instructie "ongelukkig", doch acht het zonder meer duidelijk, dat de minister van oorlog daarvan slechts een bescheiden gebruik had mogen maken, omdat het bij het naderen van den storm alleen maar noodlottig kan zijn, als twee kapiteins met verschil van inzicht op de commandobrug staan. "En niet de Minister, maar Generaal Reynders was de kapitein van 't schip in oorlogsgevaar";

de Gooische courant "Stad en Lande", welke aan de hand van de "Nationale Rotterdamsche Courant" eenige grepen uit de brochure doet. Het blad vraagt om een officieel verslag van het verloop van den oorlog hier te lande;

ten slotte "De Telex", welke als eerste van de periodieken, welke aandacht aan de brochure gaven, een beknopt overzicht van den inhoud geeft.

Ook deze bladen vragen om een onpartijdig en diepgaand onderzoek van overheidswege.

Wellicht zijn in het voorgaande periodieken, welke min of meer belangrijke beschouwingen hebben gegeven, niet genoemd.

Mocht dit zoo zijn, dan is dit uitsluitend te wijten aan het feit, dat deze beschouwingen niet blz. 23 te mijner kennis zijn gekomen.

III. Het "Antwoord" van Luitenant-Generaal Dyxhoorn

In een "Voorwoord" constateert de heer Dyxhoorn dat de Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht, volgens diens instructie, verantwoordelijk was aan de Regeering, zijnde volgens ons staatsrecht Koningin en Kabinet en dat zijn ontslag derhalve een aangelegenheid was tusschen de toemalige Regeering en hem en er dus voor den heer Dyxhoorn persoonlijk geen aanleiding zou zijn, om op mijne brochure in te gaan.

Waar ik echter mijne brochure dienstbaar zou hebben gemaakt aan het uiten van een aantal grieven jegens den heer Dyxhoorn, acht hij zich verplicht daarop te antwoorden, zulks mede in het belang van eene juiste geschiedschrijving; de brochure toch droeg het karakter van eene "zelfverdedigingsbrochure", was derhalve eenzijdig en moest dus uit een oogpunt van geschiedschrijving als minder betrouwbaar worden beschouwd.

Dit lijkt mij, behalve eene verdachtmaking, een ietwat zonderlinge opvatting. Stond minister Dyxhoorn dan buiten de Regeering en was hij niet medeverantwoordelijk, ja, ten aanzien van het behandelde onderwerp niet in hooge mate medeverantwoordelijk voor het optreden der Regeering?

Dat ik mij herhaaldelijk niet tot de Regeering in haar geheel richtte, doch meer in het bijzonder tot den Minister van Defensie, vloeide eenvoudig voort uit de omstandigheid, dat deze laatste, blijkbaar met instemming der Regeering de boven aangehaalde bepaling ten aanzien van de staatsrechtelijke positie van den O.L.Z., (Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht) voortdurend uit het oog verloor en zich persoonlijk tot den Opperbevelhebber richtte in zaken, welke de Regeering in haar geheel aangingen.

Persoonlijke, buiten diens beleid staande grieven tegen den heer Dyxhoorn speelden hierbij geen rol.

Hierna volgt een hoofdstuk over "De Staat van Beleg, enz.". Hier begint schrijver met te verklaren dat de Regeering niet bereid was den "Staat van Beleg" ongelimiteerd af te kondigen, doch slechts die bevoegdheden aan het militair gezag wilde toekennen, welke naar haar oordeel door de omstandigheden bepaaldelijk werden geboden.

Ik heb, bij de behandeling van het artikel in "Het Vrije Volk", reeds betoogd, dat de Regeering hierbij gebonden was aan de wet, welke het slechts mogelijk maakte, om óf den Staat van Oorlog, óf den Staat van Beleg af te kondigen, waarna het militair gezag de in de

blz. 24

"oorlogswet" omschreven bevoegdheden toevielen. Het niet toepasselijk verklaren van een deel der betreffende bepalingen was schending van de wet en mitsdien in strijd met de grondwet.

De Regeering heeft getracht, door wijziging van de "oorlogswet" aan dien ongrondwettigen toestand een einde te maken, doch de Raad van State bracht over het desbetreffend wetsvoorstel een vernietigend advies uit.

Dit hooge college achtte het in strijd met de grondwet, meende dat het aanleiding zou geven tot improvisaties in plaats van behoorlijke voorbereidingen, zooals deze door het militair gezag waren getroffen en vreesde wrijvingen bij den overgang van den toestand van oorlogsgevaar naar den toestand van oorlog.

Op grond hiervan werd in overweging gegeven het wetsvoorstel niet door te zenden naar de Staten-Generaal, bij welk advies de Regeering zich wijselijk heeft neergelegd.

Ik persoonlijk, zoo gaat de heer Dyxhoorn voort, heb dit besluit van de Regeering (het niet ongelimiteerd afkondigen van den Staat van Beleg) betreurd en daarvan in gesprekken met den Generaal Reynders openlijk doen blijken. Het moest den O.L.Z. dan ook bekend zijn, dat de Minister zich steeds tegen wijziging van de "Oorlogswet" heeft verzet.

Hiermede meent de heer Dyxhoorn gevoegelijk van dit punt te kunnen afstappen.

Ik heb even mijn oogen uitgewreven, toen ik dit las. Een Minister van Defensie, die zich voldoende verantwoord acht, als hij ten aanzien van een met het oog op 's lands defensie uiterst belangrijke beslissing van de Regeering, eenvoudig verklaart, deze beslissing te betreuren en er zich verder, zij het eenigszins tegenstribbelend, bij neerlegt. Ik had geen betere bevestiging kunnen vinden van mijne meening, dat deze Minister bij de behandeling van belangrijke zaken, de landsverdediging betreffende, onvoldoende ruggegraat heeft getoond.

Ten slotte meent de heer Dyxhoorn te moeten opkomen tegen mijn betoogtrant, waar ik zeg, dat thans niet meer is uit te maken in hoeverre het eerst op 19 April 1940 afkondigen van den Staat van Beleg voor het geheele land, van invloed is geweest op het verloop van den strijd, doch dat vast staat, dat bij het uitbreken van den oorlog, de Duitsche legerleiding tot in details op de hoogte bleek te zijn met de organisatie en de opstelling van onze troepen, de ligging en de inrichting van onze stellingen, de maatregelen ter verdediging van onze vliegvelden enz.

blz. 25

Hij noemt een dergelijke betoogtrant tendentius. Ik kan dit, ook bij nadere overweging, niet inzien.

De heer Dyxhoorn neemt in zijn "Antwoord" herhaaldelijk zijn toevlucht tot pogingen, om mijn karakter aan te tasten en mij van gebrek aan oprechtheid of eerlijkheid te beschuldigen. Ik meen, dat deze poging daartoe al bijzonder weinig is geslaagd.

Ook meent de heer Dyxhoorn, dat de door mij genoemde feiten niet bewezen zijn. Nu houdt hij zich toch wel heel erg van den domme. Te zijner voorlichting verwijs ik daarom naar hetgeen de militaire medewerker van de "Maasbode" hierover naar voren brengt.

Deze zegt woordelijk: "Om een enkel punt te noemen: de spionage. De O.L.Z. miste het recht om den toegang tot, het verkeer binnen en het verlaten van het land te controleeren, gevaarlijke personen te verwijderen of in bewaring te stellen, poststukken te censureren, huiszoekingen te doen.

In welke mate hiervan van Duitsche zijde is geprofiteerd, is wel algemeen bekend. Zoo werden al onze stellingen nauwkeurig in kaart gebracht, met preciese gegevens van elke kazemat, elke versperring, elke onderwaterzetting. De kaarten hiervan, aangetroffen op Duitsche krijgsgevangenen, droegen de aanduiding "bijgewerkt tot 15 Maart 1940".

Ik acht mij niet gerechtigd de identiteit van bedoelden militairen medewerker bekend te maken. Ik volsta dus met de verzekering, dat hij in den oorlog eene functie bekleedde, welke medebracht, dat hij inzage van dergelijke stukken kreeg en dat aan zijn waarheidsliefde niet behoefte te woorden getwijfeld.

En hiermede meen ook ik "gevoegelijk van dit punt te kunnen afstappen".

Een tweede hoofdstuk van het "Antwoord", behandelt de (zoogenaamde) mobilisatieclubs. Hier tracht de heer Dyxhoorn, evenals hij zulks als minister deed, de mobilisatieclubs op één lijn te stellen met de Christelijke, Rooms-Katholieke en Neutrale Militaire Tehuizen.

blz. 26

Ik weet niet of hier moet worden gedacht aan een opzettelijke verdoezeling van den waren aard dezer clubs of aan onbekendheid met dien aard en met de verderfelijke rol, welke zij hebben gespeeld in de mobilisatieperiode 1914-1918, toen zij tot een volkomen ondermijning van de krijgstucht hebben geleid.

Bij schrijven van 28 November 1939 vestigde de Minister van Defensie mijn aandacht op het standpunt, dat de Regeering bij de behandeling van de Rijksbegroting voor 1940 ten aanzien van de mobilisatieclubs had kenbaar gemaakt en constateerde Zijne Excellentie, dat mijn schrijven van 8 November 1939, "betrekking hebbende op bovenbedoelde aangelegenheid wijziging behoefde.

Of deze ministerieele aanschrijving namens de Regeering was uitgegaan, dan wel de persoonlijke meening van den Minister van Defensie weergaf, bleek niet. Daar zij in de eerste persoon gesteld was, leek het laatste het geval te zijn.

Nu had mijn brief van 8 November 1939 geen betrekking op mobilisatieclubs, maar stelde slechts enkele regelen vast ten aanzien van militaire tehuizen (zie blz. 16 van mijne brochure). Aanleiding voor het vaststellen dier regelen was o.m. de omstandigheid, dat in enkele groote steden verschillende inrichtingen van bedenkelijk allooi zich sierden met het opschrift: "Militair Tehuis", teneinde hierdoor onervaren soldaten binnen te lokken.

Uit den aard der zaak golden de voorschriften voor alle militaire tehuizen, dus ook voor die, welke waren opengesteld door vereenigingen op sociaal-democratischen grondslag.

Aan mobilisatieclubs is hierbij niet gedacht, dit kon ook niet, aangezien mij toen nog niets bekend was aangaande oprichting van dergelijke clubs.

Een wijziging van mijn brief van 8 November 1939 had dus geen zin.

Ik besloot derhalve tot de onderdeelen der weermacht een nieuwe aanschrijving te richten, waarin regelen werden gesteld met betrekking tot het vereenigingsleven van militairen. De inhoud van deze aanschrijving is in extenso weergegeven in mijne brochure (blz. 13 en 14).

Zij ving aan met de mededeeling, dat ik in het algemeen geen bezwaar had tegen het oprichten van vereenigingen van militairen, doch stelde daarvoor regelen vast, welke de voor iedereen duidelijke strekking hadden, om de oprichting van mobilisatieclubs - zooals in de vanwege verschillende organisaties op sociaal-democratischen grondslag rondgezonden circulaires waren bedoeld en, evenals in de mobilisatie 1914-1918 een beslist politiek en propagandistisch karakter zouden dragen - onmogelijk te maken.

blz. 27

Begin januari berichtten verschillende kantonnementscommandanten mij, dat zij van een centrale commissie, welke de leiding zou hebben over de verschillende mobilisatieclubs, bericht hadden ontvangen, dat in hun kantonnement was opgericht, of voorloopig opgericht, een club, welke den naam droeg van mobilisatieclub en waarvan de doelstelling was omschreven in een reglement, dat door den Minister van Defensie was goedgekeurd.

Van een zoodanige goedkeuring was mij niets bekend, advies dienaangaande was aan mij niet gevraagd.

Daar ik mij noch met het reglement, noch met den gang van zaken kon vereenigen, gaf ik eene aanvulling uit van de vastgestelde regelen (zie blz. 15 mijner brochure), waarbij voor de oprichting van vereenigingen van militairen de kantonnementscommandanten werden ingeschakeld, omdat zij het waren, die de verantwoordelijkheid voor de handhaving van de krijgstucht droegen, terwijl ik tevens te kennen gaf, dat het door de centrale commissie vastgestelde reglement mijne goedkeuring niet had.

De heer Dyxhoorn tracht nu een tegenstelling te construeeren tusschen mijne beide aanschrijvingen. Hij haalt alleen de inleiding van de eerste aan, waarin staat, dat ik in beginsel tegen het oprichten van vereenigingen van militairen geen bezwaar had en zulks onder bepaalde omstandigheden zelfs aan te bevelen achtte, om vervolgens zijne verbazing te uiten, dat ik temidden van critieke onderhandelingen over het krijgsbeleid "rechtsomkeert" maakte en mij in een volgende aanschrijving als een tegenstander van mobilisatieclubs ontpopte.

Deze voorstelling van zaken is onjuist. Bij de besprekingen, bedoeld op blz. 40 van mijne brochure heeft de Minister mij wel mijn "starre" houding ten aanzien van de mobilisatieclubs verweten, maar van een inconsequente houding is nooit sprake geweest.

Ook bij mijne ondercommandanten en mijne medewerkers heeft mijn standpunt nimmer aanleiding tot misvatting gegeven. Allen hebben van den aanvang af begrepen, dat dit standpunt volstrekt afwijzend was.

blz. 28

De thans door den heer Dyxhoorn verkondigde meening, dat mijn houding ten aanzien

van de mobilisatieclubs inconsequent zou zijn geweest, is een uitvinding van den laatsten tijd.

In een IIIde Hoofdstuk behandelt de heer Dyxhoorn het krijgsbeleid.

Hij begint met den indruk te wekken, alsof hij uitsluitend met mijne voornemens ten aanzien van de concentratieopstelling van de weermacht bekend was en niet met mijn verdere plannen betreffende de landsverdediging.

Uit den aard der zaak hield bedoelde concentratieopstelling ten nauwste verband met die plannen. Toen ik dan ook aan Minister Colijn mijn voorstellen aangaande de in te nemen aanvangsopstelling aanbood, ging zulks gepaard met eene uitvoerige toelichting van mijne inzichten aangaande de landsverdediging.

Indien Minister Dyxhoorn van de desbetreffende bescheiden had kennis genomen, alvorens mijne benoeming tot Opperbevelhebber te bevorderen, had de Regeering ten deze geen kat in den zak behoeven te koop.

Met mijne voornemens met betrekking tot de verdediging van de Peel-Raamstelling was de heer Dyxhoorn in elk geval op de hoogte, omdat hij bij de voorbereidingen voor de inrichting van die stelling, welke reeds jaren vóór het uitbreken van den oorlog waren begonnen, als Hoofd van de IIde Afdeeling van het Departement van Defensie betrokken was geweest en daaraan steeds zijn volle medewerking had verleend.

Ik laat hier nog buiten beschouwing, dat ik als Chef van den Generale Staf telken jare met de officieren van dien Staf oefeningen in de landsverdediging hield, waarbij mijne inzichten dienaangaande uit den aard der zaak naar voren kwamen.

Vervolgens behandelt de heer Dyxhoorn de besprekingen, welke op 9 September onder leiding van H.M. de Koningin plaats hadden.

Ik zal, evenals hij, eerst behandelen hetgeen gezegd is over hetgeen ten Noorden van de groote rivieren moest geschieden en vervolgens hetgeen ten Zuiden daarvan moest gebeuren. blz. 29

Ik stel daarbij al dadelijk met den meesten nadruk op den voorgrond, dat daarbij geen oogenblik sprake is geweest van een hardnekkige verdediging van het Grebbefront.

Het ging uitsluitend over een hardnekkige verdediging van het Oostfront van de Vesting-Holland. Verschil van meening bestond slechts over de vraag, of daaraan al of niet een tijdelijke verdediging van het Grebbefront moest voorafgaan.

De Minister meende van niet; ik stelde daar tegenover, dat tijd moest worden gewonnen voor het stellen van de inundatiën vóór het Oostfront van de Vesting-Holland en wees op het bestaande verband met de verdediging van de Peel-Raamstelling.

De Minister zeide aanvankelijk, dat z.i. de IJsselverdediging voldoende oponthoud aan een vijand zou geven, om de inundatiën te kunnen stellen en later, toen ik van een tegengestelde meening bleek te zijn, dat daarvoor dan een legercorps in de Grebbelinie zou kunnen worden bestemd.

Ook dit achtte ik onvoldoende; ik was van meening, dat óf beide achter de Grebbestelling opgestelde legerkorpsen voor de tijdelijke verdediging van die stelling moesten worden bestemd, óf wel beide achter het Oostfront van de Vesting-Holland moesten worden teruggenomen, maar dan gepaard met het onverwijld stellen der inundatiën vóór dit front. Daarbij moest dan van eene verdediging van de Peel-Raamstelling worden afgezien.

De heer Dyxhoorn beweert nu (blz. 12), dat hij bij de besprekingen den indruk kreeg, dat mijn betoog niet van een vaste basis uitging en doet, ten bewijze hiervan, eenige aanhalingen uit mijne brochure. Voor wat de aangehaalde zinsneden op blz. 18, 19 en 33 aangaat, kan ik, ook bij nadere lezing, geen onderlinge tegenspraak ontdekken. De aanhaling op blz. 23 staat volkomen buiten de vraag hoelang de Grebbelinie moet of kan worden verdedigd en is dus niet terzake dienende.

Overigens moet ik de beoordeeling van de vraag, of mijne brochure duidelijk is of niet, aan den lezer overlaten.

Ten aanzien van de ten Zuiden van de groote rivieren te volgen gedragslijn begint de heer Dyxhoorn met te wijzen op de groote lengte van de Peel-Raamstelling, welke eene hardnekkige (cursiveering van mij) verdediging met de beschikbare troepen niet mogelijk maakte. Zooals bekend, lag een zoodanige verdediging ook niet in mijn voornemen. De bedoeling was slechts, om 's vijands opmarsch te vertragen; hoe groot deze vertraging zou

blz. 30

zijn, zou o.m. afhangen van de hulp, welke wij van geallieerde zijde zouden krijgen.

Ook zonder die hulp zou die vertraging nog van beteekenis kunnen zijn, omdat het terrein vóór het zuidelijk gedeelte van de Peel-Raamstelling een snelle strategische opmarsch uitsloot, zoodat de aanval op het Noordelijk gedeelte der stelling kon worden verwacht voor welks verdediging een geheel legerkorps beschikbaar was.

Eene omvatting van de stelling vanuit het Zuiden achtte ik, althans van huis uit, niet waarschijnlijk, om de in mijn brochure aangevoerde redenen; m.i. zou daartoe slechts worden overgegaan, als een frontale aanval niet spoedig succes zou hebben; doch dan was reeds vertraging van 's vijands opmarsch bereikt. Bij een eventueel oprukken der Fransch-Engelsche legers zou uiteraard van eene omvatting geen sprake kunnen zijn; eene omvatting onder deze omstandigheden zou zelf in de flank worden genomen.

De heer Dyxhoorn beweert nu, dat in werkelijkheid wèl een omvatting zou hebben plaats gehad en wel door Deutsche pantsertroepen over Belgisch grondgebied.

Hier blijkt hij niet goed te zijn ingelicht. De pantsertroepen, welke in den avond van 11 Mei te Leende zijn geweest, waren over Grubbevorst, Sevenum, Deurne, Asten, Someren en Heeze daarheen gemarcheerd en kwamen dus uit het Noord-Oosten. Van een omvatting over Belgische grondgebied was geen sprake.

Juister dan eene tijdelijke verdediging van de Peel-Raamstelling, zoo zegt de heer Dyxhoorn op blz. 15, achtte hij het in Noord-Brabant een verdragend gevecht te organiseeren, waarbij de troepen in de diepte worden gegroepeerd en de voorste afdeelingen telkenmale tijdig het gevecht afbreken en achter een volgende afdeeling teruggaan, om zich dan opnieuw ter verdediging in te richten en weerstand te bieden.

Het is duidelijk, dat op deze wijze handelende, met de beschikbare troepen alleen weerstand kon worden geboden langs de naderingswegen en het tusschenterrein dus onbezet bleef, waardoor steeds gevaar voor omvatting en omtrekking van de afzonderlijke afdeelingen bestond.

Voorheen werd deze methode toegepast door bereden en dus snel verplaatsbare troepen tegen een minder snellen tegenstander, omdat hun grootere snelheid het mogelijk maakte zich tijdig aan omtrekking en omvatting te onttrekken. blz. 31

Tegenover een met de moderne technische middelen uitgerust leger, dat zich bijna even gemakkelijk door het terrein als langs de wegen beweegt, valt hiervan echter geenerlei resultaat te verwachten

Zij leidt tot snelle afsnijding en dus uitschakeling van de afzonderlijke detachementen, om van de uitwerking van het aanvallende luchtwapen maar in het geheel niet te spreken.

Ook hier heeft de practijk van den oorlog duidelijke taal gesproken. De lichte troepen, welke vóór de Fransch-Engelsche legers uit marcheerden met opdracht de voeling met den vijand op te nemen en diens opmarsch te vertragen, zijn door de Deutsche legers eenvoudig weggevaagd.

Wil men den opmarsch van een modern uitgerust leger werkelijk vertragen, dan kan dit slechts geschieden door het inrichten van een krachtige, aaneengesloten stelling met tankvallen, prikkeldraad- en andere hindernissen, zooals mijnenvelden en inundaties, modern ingerichte gevechts- en afwachtingsdekkingen, enz.

Het ging bij de bespreking dan ook niet om de vraag, op welke wijze het beste weerstand aan een vijandelijken opmarsch kon worden geboden, maar om de vraag of die weerstand werkelijk ernstig, dan wel "symbolisch" zou zijn.

Deze uitdrukking is inderdaad afkomstig van Jhr. de Geer. Een gebruikelijke militaire term is het niet. Ik werd echter getroffen door de juistheid, waarmede hierdoor de methode van den heer Dyxhoorn - niet bepaald tot diens genoegen - werd gekenschetst. Vandaar, dat ik mij de uitdrukking thans, na 6 jaren, nog herinner, blijkbaar ook al niet tot genoegen van dezen oud-minister van defensie.

Ik moet bepaaldelijk tegenspreken, dat ik, zooals hij zegt, heel goed zou weten, dat zijn voorstel om in Noord-Brabant een verdragend gevecht te voeren, zou zijn ingegeven door zijn wensch, om in die provincie langduriger weerstand te bieden, dan in mijn oplossing mogelijk was.

Ware dit laatste het geval, dan zou hij zich nimmer hebben mogen vereenigen met het plan van mijn opvolger, om Noord-Brabant reeds aan het einde van den eersten oorlogsdag te doen ontruimen door het IIIde Legerkorps en de Lichte Divisie, waartoe eerstgenoemde groote eenheid reeds tevoren om 's-Hertogenbosch werd geconcentreerd. blz. 32

Ik zie dan ook geenerlei reden om iets terug te nemen van wat ik in dit verband heb gezegd.

Nadat ik had gewezen op de ernstige gevolgen, welke een verzaking van den plicht, om een doortocht van troepen van de oorlogvoerende partijen over ons grondgebied krachtig tegen te gaan (verdrag nopens de rechten en verplichtingen der onzijdige mogendheden in geval van oorlog te land; 18 October 1907) voor ons zou kunnen hebben, werden mijne plannen, ondanks de daaraan, volgens minister Dyxhoorn, klevende gebreken, goedgekeurd.

Hare Majesteit de Koningin achtte het - met reden - noodig, dat het resultaat van de bespreking schriftelijk werd vastgelegd en gaf daartoe Haar wensch te kennen.

Dit geschiedde in den vorm van een "Opdracht", welke bepaalde, dat voor een overmachten aanval op het hart des lands achter het Oostfront van de Vesting-Holland moest worden teruggegaan.

Naar mijne meening ligt hierin duidelijk opgesloten, dat voor een niet overmachten aanval in de Grebbestelling - zij het tijdelijk - moest worden stand gehouden en ik dus in elk geval met een mogelijke verdediging van die stelling rekening moest houden.

Waarom bleven anders het IIde en IVde Legerkorps tusschen Rhenen en Amersfoort staan? Het zou toch al te zot zijn, om troepen, welke uitsluitend voor de verdediging van het Oostfront van de Vesting Holland bestemd waren, 20 à 30 km vóór dat front op te stellen! En waarom vereenigde de Regeering zich dan op 6 November met mijne voorstellen tot het stellen der inundatiën vóór het Grebbefront?

Hoe moest nu worden vastgesteld, of wij met een overmachten of met een niet overmachten aanval te doen zouden hebben? Het is duidelijk, dat hierbij moest worden afgegaan op de berichten, welke na het loskomen van den aanval van onze grenstroepen, de IJsselbezetting en onze verkenningsorganen zouden binnenkomen.

De heer Dyxhoorn blijkt een andere meening te zijn toegedaan. Op blz. 17 zegt hij, dat mocht worden verwacht, dat de zoeven genoemde Legerkorpsen zouden worden teruggenomen, zoodra uit concentraties van vijandelijke (?) troepen aan onze grens zou blijken, dat een overmachtige aanval kon worden verwacht.

"Vanzelfsprekend zou men onder die omstandigheden moeten zorg dragen voor het tijdig stellen der inundaties voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie (oude benaming voor Oostfront Vesting-Holland)." Welke waarborgen men bij deze opvatting had, dat die inundatiën (waaraan evacuatie van bevolking en vee op groote schaal moest voorafgaan) dan ook inderdaad tijdig zouden zijn gesteld, zegt de heer Dyxhoorn er niet bij.

blz. 33

Ik heb in mijne brochure (blz. 20) reeds opgemerkt, dat de „Opdracht" geen zuivere weerslag vormde van de gehouden besprekingen. Na kennisneming van het bovenstaande, wordt het duidelijk, dat zij daarmede in flagranten strijd was. Op de, als resultaat der besprekingen, verkregen goedkeuring van mijne plannen wordt teruggekomen, terwijl de eigen opvattingen worden doorgedreven met verwaarloozing echter van de daaraan verbonden consequentie, het onmiddellijk stellen van de inundatiën voor het Oostfront van de Vesting-Holland.

Iets dergelijks zou zich herhalen; ook na de bespreking op 30 December deelde de Minister van Defensie als zijne conclusie aan Hare Majesteit mede, dat mijn opdracht ongewijzigd kon worden gehandhaafd en kreeg ik enkele dagen daarna een nieuwe, welke met de bestaande vrijwel niets gemeen had.

Op blz. 11 houdt de heer Dyxhoorn eene beschouwing over de bezwaren, verbonden aan een gedwongen terugtocht van de Grebbestelling naar het Oostfront van de Vesting-Holland; op blz. 19 haalt hij, ter versterking van zijn betoog, ook de meeningen aan van de Commandanten van het Veldleger en van het IIde en IVde Legerkorps. Uiteraard waren aan die terugtocht risico's verbonden. Vermits echter Minister Dyxhoorn heeft ingestemd met de plannen van mijn opvolger, om in de Grebbestelling de hoofdverdediging te voeren en dus zelf het risico van een zoodanige terugtocht heeft aanvaard, is er m.i. weinig reden, om daarover thans nog van gedachten te wisselen. Of verkeerden de heeren soms in de ietwat naïeve veronderstelling, dat zoodoende een terugtocht zou kunnen worden vermeden? De praktijk heeft dan wel anders geleerd!

Dat de uit de Grebbelinie teruggetrokken troepen in meer of minder ontredderden toestand in het Oostfront van de Vesting-Holland zouden aankomen en niet dadelijk tot de verdediging daarvan in staat zouden zijn was te voorzien. Daarom behoorde in dit front een krachtige veiligheidsbezetting aanwezig te zijn, om deze troepen "op te nemen", d.w.z. den vervolgenden vijand zoolang tegen te houden, totdat de verloren gegane verbanden zouden zijn hersteld.

Bij mijne plannen was daarop gerekend (zie de bij de brochure gevoegde schets).

Als gevolg van de tweede regeeringsopdracht had mijn opvolger de daarvoor bestemde troepen echter verzwakt, terwijl later de rest werd bestemd voor bestrijding van de gelande en mogelijk nog te verwachten valschermjagers.

Onder deze omstandigheden was het inderdaad niet aan te nemen, dat een opnieuw standhouden in het Oostfront van de Vesting-Holland mogelijk zou zijn geweest. Het historische bolwerk van onze landsverdediging was volkomen uitgeschakeld.

En thans een enkel woord over de argumenten, waartoe de heer Dyxhoorn zijn toevlucht heeft genomen, om aan te toonen, dat mijne "berichtgeving" onbetrouwbaar zou zijn geweest.

Op blz. 18 van zijn "Antwoord" zegt de heer Dyxhoorn woordelijk: "Om mij - wat de uitvoerbaarheid van den terugtocht betreft - gerust te stellen, verzekerde de Opperbevelhebber mij, dat de bevelen daartoe tot en met de divisiecommandanten gereed lagen" en verwijst daarbij naar blz. 26 mijner brochure.

Allereerst moet ik hier tegenover opmerken, dat ik een dergelijke verzekering nimmer heb gegeven.

Het geheele verhaal, dat de heer Dyxhoorn op blz. 18 doet aangaande een onderhoud met mij naar aanleiding van het aanvragen van gelden voor de versterking van de Grebbelinie en de Vesting-Holland vestigt den indruk, dat deze bespreking heeft plaats gehad vóór de bijeenkomst onder leiding van H.M. de Koningin op 30 December 1939. Ten onrechte! Dit alles, dus ook het niet gereed zijn van terugtochtsbevelen is voor het eerst op die bijeenkomst ter sprake gekomen.

Verder is het uitgangspunt onjuist. Op bedoelde blz. 26 zeg ik: "Ik bepaalde voorts, dat, voorzoover thans reeds mogelijk, de terugtochtsbevelen gereed zouden worden gemaakt, waarbij echter niet verder zou worden gegaan dan tot de rechtstreeks onder den Commandant van het Veldleger ressorteerende groote eenheden."

Dit nu zijn niet de divisiën, doch de legerkorpsen. Wanneer nu de Minister van Defensie had verwacht gereedgemaakte bevelen van de divisiecommandanten aan te treffen dan vergiste Z.E. zich en is er geen reden voor verontwaardiging, omdat er "in het geheel geen bevelen waren gemaakt".

Ik ben bij de discussie op de bijeenkomst op 30 December er dan ook steeds van uitgegaan, dat de Minister het had over de bevelen van de legerkorpscommandanten.

Deze behoorden natuurlijk in orde te zijn. Wanneer zulks niet het geval was, dan had de Minister dit echter in de eerste plaats moeten verwijten aan den Commandant van het Veldleger en niet aan mij. Want, indien deze Commandant aan den Minister, zoals deze zegt, zou hebben medegedeeld, dat hij van mij slechts aanwijzingen zou hebben gekregen den terugtocht in studie te nemen, dan is dit onjuist; evenzeer onjuist is de bewering van den heer Dyxhoorn, dat dit ook zou blijken uit de nagelaten geschriften van den Generaal-Majoor Carstens.

De waarheid, zoals deze ook door den Generaal-Majoor Carstens wordt vermeld, is, dat na het ontvangen van de opdracht, om voor een overmachtigen aanval terug te gaan op het Oostfront van de Vesting-Holland "operatieve aanwijzingen" zijn ontworpen voor den Commandant van het Veldleger, den Commandant van de Vesting-Holland en de verdere er bij betrokken, rechtstreeks onder mij ressorteerende Commandanten.

Deze ontwerp-aanwijzingen werden o.a. den Commandant van het Veldleger toegezonden met opdracht het teruggaan van het veldleger naar het Oostfront van de Vesting-Holland alsmede de bezetting van dit front in studie te nemen en mij zoo spoedig mogelijk aangaande zijn voornemens terzake in te lichten.

Nadat ik met deze voornemens in kennis was gesteld, heb ik deze met den Commandant van het Veldleger en den Commandant van de Vesting-Holland besproken. Op 17 October zijn den Commandant van het Veldleger de definitieve aanwijzingen toegezonden, waarbij zoover mogelijk met diens wenschen rekening was gehouden. Hierna mocht ik er op vertrouwen, dat die aanwijzingen ook inderdaad zouden worden opgevolgd.

Bij de beantwoording van de vraag hoever men met de voorbereidingen van een terugtocht kan gaan, dient onderscheid te worden gemaakt tusschen een vrijwillige terugtocht, d.i. een teruggaan vóórdát de vijand daartoe dwingt en een gedwongen terugtocht, welke onder directen druk des vijands geschiedt. Uit den aard der zaak zal men in het eerste geval daarmee verder kunnen gaan dan in het laatste.

In elk geval dienen deze voorbereidingen te omvatten: verkenning en c.q. verbetering van de terugtochtswegen, verkenning van één of meer achterhoedestellingen tot bescherming van de terugtrekkende troepen tegen den opdringenden vijand, verkenning van de legeringsgebieden, waar - bij een meerdaagschen terugtocht - zal worden gerust, of waarin achter de nieuw in te nemen stelling, onder dekking van de daar reeds aanwezige troepen de verloren gegane verbanden zullen worden hersteld, enz.

Voor het voor een legerkorps te vervaardigen terugtochtsbevel kunnen voorts zonder bezwaar reeds die punten worden gereed gemaakt, waarin de terugtocht van de treinen wordt geregeld, het beloop van de achterhoedestelling (en) wordt aangegeven en de verdeling van de beschikbare terugtochtswegen en legeringsgebieden over de onderdeelen wordt vastgesteld.

Het treffen van deze voorbereidingen is, ook zonder dat daartoe bevelen worden gegeven, de plicht van elken commandant, die met de verdediging van een stelling of een gedeelte daarvan wordt belast, zelfs wanneer een hardnekkige verdediging in het voornemen ligt.

Ook zonder eenige aanwijzing mijnerzijds was de Commandant van het Veldleger verantwoordelijk, dat zulks was geschied. Volledigheidshalve teken ik hierbij aan, dat genoemde autoriteit, toen ik hem, na de vergadering op 30 December, terzake om inlichtingen heb gevraagd, mij heeft bericht, dat hij, juist een schrijven, om mij aangaande de redenen, waarom aan mijne aanwijzingen nog geen volledig gevolg was gegeven, in te lichten, gereed had, toen hij op 20 December bezoek van den Minister van Defensie kreeg. Hoe de heer Dyxhoorn naar aanleiding van het voorafgaande, tot het mijnerzijds verstrekken van onjuiste inlichtingen heeft kunnen concludeeren, is mij een raadsel.

Hij heeft echter nog meer pijlen op zijn boog.

Naar aanleiding van het feit, dat geregeld vliegtuigen van oorlogvoerende landen over Nederlandsch gebied vlogen, hetgeen tot protesten aanleiding gaf, had ik den Minister de verzekering gegeven, dat door onze luchtverdediging al het mogelijke werd gedaan, om schending van ons luchtgebied tegen te gaan of althans tegen schendingen op te treden. Deze verzekering heb ik gegeven na besprekingen met den Commandant der luchtverdediging, welke mij de overtuiging hadden geschonken, dat er regelingen waren getroffen, waardoor alles, wat met onze geringe middelen kon worden gedaan, ook inderdaad werd gedaan.

Dat hierdoor niet elk overvliegen van ons land door vreemde vliegtuigen kon worden belet, zal voor hen, die hebben meegemaakt hoe gedurende den oorlog ondanks de krachtige Duitsche luchtafweer, drommen Engelsche vliegtuigen, zelfs overdag, over ons land trokken, geen betoog behoeven.

Ten aanzien van de luchtmacht hield bovenbedoelde regeling o.m. in, dat elken morgen bij het aanbreken van den dag een "ochtendpatrouille" langs de kust moest worden gevlogen van 2 G I-vliegtuigen (Noordelijk kustgedeelte) en 2 TV-vliegtuigen (Zuidelijk kustgedeelte). Voorts moest overdag steeds van elke afdeling van het Eerste Luchtvaartregiment één patrouille van 3 vliegtuigen startklaar zijn.

Des nacht werd de bestrijding van overvliegende vliegtuigen geheel aan de luchtdoelartillerie overgelaten, omdat wij niet over nachtjagers beschikten en bestrijding door eigen vliegtuigen dus uitgesloten was. Zelfs was bepaald, dat de eigen vliegtuigen des nachts niet in de lucht mochten zijn, omdat de kans bestond, dat zij, binnen het bereik van onze zoeklichten komende, door de eigen luchtdoelartillerie zouden worden beschoten.

De heer Dyxhoorn zegt nu, dat hij zich in den nacht van. 9 op 10 September naar het vliegveld Bergen begaf en o.m. constateerde, dat er geen vliegtuig uit en geen vliegtuig startklaar was.

Blijkens het vorenstaande had de Minister, om dit vast te stellen, gevoegelijk thuis kunnen blijven; het zou geheel overeenkomstig de bestaande bepalingen en dus te verwachten zijn geweest.

De heer Dyxhoorn blijkt zich echter te hebben vergist: hij is niet in den nacht, doch bij het aanbreken van den dag in Bergen geweest.

Naar aanleiding van dit bezoek is door den Commandant van het 1e Luchtvaart-Regiment, onder dagteekening van 11 September 1939, een rapport uitgebracht, waaruit ik het volgende overneem:

"Op 10 September te ongeveer 6.15 kwam de Minister van Defensie op het vliegveld Bergen. Ingevolge Bevel No. 1 B van Commandant 4e J.A.V.A. dd. 10 September 6.00 was een patrouille van 2 G I-vliegtuigen gestart voor de door Commandant L.v.D. bevolen ochtendpatrouille. De patrouille landde te Bergen om 8.45 uur. Terwijl deze patrouille "in de lucht was, stond op het vliegveld gevechtsgereed klaar een "andere patrouille van 3 G I-vliegtuigen. De bemanning alsmede het personeel voor hulpverlening waren bij deze vliegtuigen aanwezig, zoodat op het commando alarm deze vliegtuigen onmiddellijk werden bezet en draaiden. Deze toestellen konden in ongeveer 4 minuten opstijgen."

Dit is wel geheel iets anders dan de heer Dyxhoorn beweert. Dat een deel van het personeel den nacht elders doorbracht was ook geheel in den haak. De accommodatie op het vliegveld was n.l. niet voldoende, om al het personeel aldaar te legeren, weshalve een gedeelte in de nabijheid was ondergebracht. Uiteraard was er een regeling getroffen, om bij verscherping van den politieken toestand het personeel snel te alarmeeren. Met de uitvoering der terzake gemaakte bepalingen was de officier van piket belast.

Het bezoek van den Minister aan het vliegveld Bergen is niet bepaald een succes geweest, dat het nog eens zou worden gebruikt, om de onbetrouwbaarheid van mijn berichtgeving aan te toonen, had ik wel allerminst verwacht. Waren daarvoor nu geen betere argumenten aan te voeren?

Ten slotte doet de heer Dyxhoorn een verhaal, dat ik in mijn kabinet aan een officier van het bureau "Inlichtingen" van het Algemeen Hoofdkwartier opdracht zou hebben gegeven aan Hare Majesteit de Koningin en aan den Minister geen volledige inlichtingen meer te verstrekken, omdat Hare Majesteit daarvan zenuwachtig werd en de Minister maar aanleiding kreeg zich met de zaken te bemoeien.

Zolang de heer Dyxhoorn hier niet man en paard noemt, moet ik dit verhaaltje naar het terrein der verdichtselen verwijzen. Hare Majesteit zond mij elken dag Haar Adjudant, om bijzonderheden te vernemen. Dat Zij zich ook nog door officieren van den inlichtingendienst liet voorlichten, was mij niet bekend, van het geven van opdrachten aan één of meer dier officieren kon dus in het geheel geen sprake zijn.

Van een vriendschapsbezoek, dat het toenmalige Hoofd van der inlichtingsdienst, de Luitenant-Generaal Fabius mij dezer dagen bracht, heb ik gebruik gemaakt dezen te vragen, of hij van dit verhaal iets begreep. Ook hij stond hier voor een raadsel. Wel deelde de Generaal mij mede, dat hijzelf enkele malen door Hare Majesteit was ontvangen; dit was echter buiten mij om geschied; het geven van opdrachten als boven bedoeld was dus uitgesloten, zij zouden naar alle waarschijnlijkheid ook niet zijn aanvaard.

"Door dit alles", zoo gaat de heer Dyxhoorn onvervaard verder, "kon en mocht ik niet langer de verantwoordelijkheid dragen voor het beleid van Generaal Reynders. Ik heb dit - nadat ik van mijn bezoek aan de Grebbelinie en aan de Peel-Raamstelling op 20 December 1939 te 's-Gravenhage was teruggekeerd - den Minister President medegedeeld, daaraan toevoegende, dat ik mijn ontslag zou aanbieden, indien de Generaal Reynders als Opperbevelhebber zou worden gehandhaafd."

Dit besluit van den Minister stond dus op dat oogenblik reeds vast en was den Minister-President bekend. Welke beteekenis moet er nu worden gehecht aan hetgeen verder is gevolgd: de bijeenkomst onder leiding van H.M. de Koningin op 30 December met het resultaat, dat de Minister van Defensie aan Hare Majesteit mededeelde, dat mijn opdracht geen wijziging behoeft, het toch nog aan mij verstrekken van een nieuwe opdracht, de bespreking daarna met den Voorzitter van den Raad van Ministers en de Ministers van Buitenlandsche Zaken en van Defensie en ten slotte de bespreking in den Ministerraad op 22 Januari 1940? Was dit alles slechts comédie? Waarom moest deze worden opgevoerd? Op blz. 23 zegt de heer Dyxhoorn, dat in den Raad van Ministers op 22 Januari zijne ambtgenooten zich volledig achter hem bleven scharen. Oppositie was er dus niet. Waarom dan dit dralen, terwijl elk uitstel noodlottig kon worden?

Ieder voelde toch, dat de oorlog voor de deur stond. Was het dan verantwoord, om een

blz. 39

blz. 40

Opperbevelhebber, die het vertrouwen niet meer had, nog zolang te handhaven? Of stond misschien toch niet de geheele Regeering achter den Minister en moest ik nog bij een gedeelte in discredit worden gebracht? Al deze vragen eischen naar mijn meening dringend antwoord.

Hoe het zij, ik kreeg een nieuwe "opdracht".

In mijn brochure heb ik in den breede uiteengezet, waarom ik deze verwerpelijk en met de beschikbare krachten onuitvoerbaar achtte.

Voor mij was het toen dus nog slechts de vraag, of ik direct diende heen te gaan, of dat ik verplicht was te trachten alsnog met de Regeering tot overeenstemming te komen. Ik meende mijn post niet te mogen verlaten, zonder het uiterste te hebben beproefd om haar te behouden.

In mijn brief van 15 Januari 1940 bracht ik dus mijne bezwaren tegen de opdracht schriftelijk ter kennis van de Regeering, tegelijkertijd aan den Chef van den Staf der Landmacht opdragende de uitvoering van de nieuwe opdracht voor te bereiden, teneinde, voor het geval de verdere besprekingen met de Regeering geen gunstig resultaat zouden opleveren den nieuwen Opperbevelhebber onmiddellijk uitgewerkte voorstellen te kunnen aanbieden.

De verdere gang van zaken is bekend.

Alvorens het hoofdstuk over het krijgsbeleid af te sluiten, staat de heer Dyxhoorn nog een oogenblik stil bij enkele opmerkingen, welke ik in mijn brochure heb gemaakt.

In de eerste plaats bespreekt hij de mijnerzijds op den voorgrond gestelde verplichting tot bescherming van onze neutraliteit.

Deze aangelegenheid is geregeld in het "Verdrag nopens de rechten en verplichtingen der onzijdige mogendheden in geval van oorlog te land" van 18 October 1907, tweede Haagsche Vredesconferentie. Dit verdrag bepaalt o.m.:

Art. 2. Het is den oorlogvoerenden verboden het grondgebied eener onzijdige Mogendheid door troepen of convooien, munitie of krijgsvorraden te doen doortrekken;

Art. 5. Een onzijdige Mogendheid mag op haar grondgebied geene der in art. 2 tot 4 bedoelde daden dulden.

Een neutrale mogendheid heeft dus de plicht, om zich te verzetten tegen het doortrekken van troepen van de oorlogvoerende mogendheden over haar grondgebied.

Deze plicht wordt algemeen zoo opgevat dat voor dit doel zooveel krachten behooren te worden ingezet, dat er, gelet op de omstandigheden, waarin de neutrale staat verkeert, in redelijkheid niet meer kan worden verwacht.

Bij ons waren daarvoor in hoofdzaak bestemd de aan de Maas opgestelde troepen, het IIIde Legerkorps, de Peeldivisie en de Lichte Divisie.

De vraag rijst, of, bij het doortrekken van oorlogvoerende troepen, deze strijdkrachten ook inderdaad in actie moesten komen, om te trachten dien doortocht te beletten.

Naar mijne meening spreekt dit vanzelf.

De heer Dyxhoorn is het hiermede niet eens en zegt, dat deze plicht voor ons niet gold, omdat wij ons, na de schending van onze neutraliteit, met den schender in toestand van oorlog beschouwden en dus van neutrale, oorlogvoerende waren geworden. Wij waren dus vrij, om de in Noord-Brabant en Limburg opgestelde troepen terug te nemen en deze elders te gebruiken, wanneer zij daar meer noodig werden geacht.

Naar mijne meening is dit niet meer dan een spitsvondigheid. Frankrijk en Engeland mochten er op rekenen, dat wij, als neutrale, den doortocht der Duitschers zouden trachten te beletten. Werd dit nu anders op het oogenblik, dat wij van neutrale, bondgenoot waren geworden? Uit den aard der zaak niet.

Wij kregen, integendeel, door deze gewijzigde verhoudingen eerst recht de plicht om te beletten, dat de geallieerde legers over ons grondgebied in de flank zouden worden aangevallen en om onze oorlogvoering aan die der geallieerden aan te passen.

Wij wisten, zooals ook de Minister erkent, dat de linker vleugel van hun legers zou oprukken tot de lijn Wavre-Leuven-Breda. Het was onze meest voor de hand liggende plicht, om met alle ons ten dienste staande middelen, er aan mede te werken, dat dit plan tot uitvoering kon worden gebracht. Deze plicht, men moge deze dan neutraliteitsplicht of bondgenootschappelijke plicht noemen, hebben wij, door het terugnemen van het grootste deel onzer in Noord-Brabant opgestelde troepen achter de groote rivieren, verzaakt. Het terzake tot de Regeering gerichte, ook volgens den heer Dyxhoorn hoogst ernstige verwijt,

blz. 41

handhaaf ik ten volle.

Vervolgens meent de heer Dyxhoorn den militairen attaché te Berlijn op het tapijt te moeten brengen en verwijt hij mij, dat ik in diens berichtgeving weinig vertrouwen stelde.

blz. 42

Ik had deze min of meer délicate aangelegenheid liever laten rusten; de heer Dyxhoorn dwingt mij echter daarop in te gaan. Bedoelde attaché beschikte, of meende althans te beschikken over een relatie, een hooggeplaatst officier uit de onmiddellijke omgeving van Hitler, die hem geregeld op de hoogte hield van de plannen van den Führer met betrekking tot ons land.

Aan de hand van de gegevens van bedoelde relatie had de attaché reeds enkele keeren een datum gemeld, waarop de Duitschers ons zouden aanvallen, welke voorspellingen niet waren uitgekomen.

Op 7 of 8 November 1939 deelde onze gezant te Berlijn mede, dat hij den attaché met zeer ernstige berichten naar Den Haag had gezonden, daarbij in overweging gevende hem in de gelegenheid te stellen deze in den ministerraad naar voren te brengen.

Onmiddellijk na zijn aankomst in Den Haag werd de attaché toegelaten in den ministerraad, waarin ook ik aanwezig was. De attaché was zeer onder den indruk van den ernst van den toestand en deelde mede de meest stellige berichten te hebben, dat het Deutsche leger in den vroegen ochtend van Zondag 12 November ons land zou binnendringen. Hij verklaarde zich bereid de juistheid dier inlichtingen onder eede te bevestigen.

Nadat de attaché zijne verklaringen had afgelegd, stelde ik aan den Voorzitter van den Raad van Ministers de vraag, of Z.E. mijne meening deelde, dat de inlichtingen als juist dienden te worden beschouwd en ik dus op het uitbreken van den oorlog op 12 November moest rekenen. Op het bevestigend antwoord van den Minister-President deelde ik mede dat ik dan zou beginnen met geen periodieke verloven meer te verleenen. De troepen zouden dan na twee dagen ongeveer op volle sterkte zijn.

Hiertegen had echter de Regeering overwegend bezwaar! Zij was van meening, dat de bevolking niet behoorde te worden verontrust en dat de verdere ontwikkeling van den toestand moest worden afgewacht: De verloven konden dan altijd nog worden ingetrokken.

blz. 43

Ik betoogde hiertegenover, dat in dit geval een afzonderlijk spoorwegvervoer moest worden ingelascht en de verlofgangers per radio moesten worden teruggeroepen, hetgeen uiteraard veel meer opvallend zou zijn dan het stopzetten der verloven en zoo goed als geen tijdwinst zou opleveren, omdat de spoorwegen den dag te voren vóór 12 uur met de desbetreffende plannen in kennis zouden moeten zijn gesteld. De Regeering volhardde echter in hare afwijzende houding.

Ten slotte is, op mijn verdere aandrang, op 9 November het besluit tot het intrekken der verloven genomen.

Blijkbaar heeft de militaire attaché zich deze houding der Regeering zeer aangetrokken. Althans vond ik, één of twee dagen later op mijn schrijftafel een persoonlijk briefje van Dr. Colijn, waarin deze mij mededeelde, dat de attaché zich te zijnen huize had vervoegd en, zonder zich te laten aandienen, tot zijn studeerkamer was doorgedrongen en aldaar blijken had gegeven in zeer overspannen toestand te verkeerden.

Nog iets later deelde één der officieren van den inlichtingsdienst mij mede, dat de attaché op weg was naar het paleis van H.M. de Koningin, om te beproeven door Haar te worden ontvangen. Ik heb hierin aanleiding gevonden den Adjudant van Dienst op te bellen, ons dezen aangaande den toestand van den attaché in te lichten.

Toen op 12 November de oorlog niet was uitgebroken, rees uiteraard twijfel aan de betrouwbaarheid van de relatie van den attaché te Berlijn en deed zich de vraag voor of bijzondere maatregelen moesten worden genomen. Bij een desbetreffend onderhoud met den Minister van Defensie bleek Z.E. van meening, dat de attaché niet naar Berlijn terug behoorde te keeren. Mij scheen het toe, dat zulks te veel de aandacht zou trekken, weshalve ik voorstelde, om een zeer ervaren officier van hooger rang tot militair attaché te Berlijn te benoemen en den in functie zijnden attaché aan dezen toe te voegen. Op deze wijze handelende, zou de relatie niet verloren gaan, doch zou men diens betrouwbaarheid kunnen toetsen.

Ik had hierbij op het oog den Luitenant-Generaal b.d. Boerstra, oud-legercommandant in Nederlandsch-Indië, die jaren lang militair attaché in Japan was geweest.

De Minister verwierp deze oplossing, doch stemde er in toe, dat de attaché voorloopig

blz. 44

naar Berlijn zou terugkeeren; echter zou hij worden vervangen, zoodra hier te lande een functie beschikbaar zou komen, waarin zijne ongetwijfeld groote bekwaamheden zouden kunnen worden benut.

Eenigen tijd later deelde de Minister mede, dat hij hem had bestemd voor de functie van Hoofd van de IIde Afdeling van zijn Departement en verzocht Z.E. mij dit aan belanghebbende mede te deelen.

Deze bevond zich juist voor een kort verblijf in Den Haag, zoodat ik hem de mededeeling mondeling kon doen. Ik kreeg hierbij den indruk, dat de functiewisseling hem niet onaangenaam was.

Den volgenden dag echter ontving ik van den attaché, die inmiddels weer naar Berlijn was vertrokken, een brief, waarin hij mij mededeelde te hebben vernomen, dat zijne terugroeping te wijten was aan het feit, dat ik zijne berichtgeving niet vertrouwde en hij, in verband hiermede, den Minister had verzocht niet voor de functie van Hoofd der IIde Afdeling van het Departement van Defensie te worden bestemd. Blijkbaar heeft de Minister aan dat verzoek gevolg gegeven; de attaché is althans te Berlijn gebleven.

Inderdaad heeft hij, toen de oorlog werkelijk is uitgebroken, tijdig gewaarschuwd. Ik moet dus aannemen, dat mijn wantrouwen aangaande de betrouwbaarheid van zijn relatie ongegrond is geweest. Dit wantrouwen bestond echter eenmaal en niet alleen bij mij. Was het dan niet mijn plicht om een maatregel voor te stellen, waardoor dit wantrouwen kon worden getoetst? En is het dan juist, dat de heer Dyxhoorn, die als Minister den attaché niet eens naar Berlijn had willen laten terugkeeren en, toen dit op mijn aandrang toch geschiedde, hem had willen vervangen, het gebeurde thans tegen mij tracht uit te spelen? Ik laat het antwoord op deze vraag gaarne den lezer over.

Daarna komt de heer Dyxhoorn op tegen mijne bewering, dat Frankrijk, voor de verdediging van de Peel-Raamstelling, inderdaad steun heeft willen verleenen door het zenden van krachtige gemotoriseerde troepen.

Hij tracht de onjuistheid van deze bewering aan te toonen o.a. door te vermelden, dat de Franschen nimmer van plan zijn geweest verder op te rukken dan de lijn Wavre-Leuven-Breda, en dat onze militaire attaché te Parijs op 10 Mei 1940 te 10.00 aan het Algemeen Hoofdkwartier heeft doen weten, dat een gemotoriseerde divisie in den avond van 10 Mei in Zeeuwsch-Vlaanderen kon worden verwacht.

Inderdaad lag het niet in het voornemen, om de hoofdmacht van het Fransch-Engelsche leger, waarvan de linkervleugel werd gevormd door het uit 6 divisiën bestaande VIIde Leger onder Generaal Giraud verder te doen oprukken dan tot in de genoemde lijn.

Vóór het VIIde leger uit marcheerde echter een "division légère mécanique" met opdracht het contact met den vijand zoo ver mogelijk naar voren op te nemen en een verdragend gevecht te voeren, om aan de infanteriedivisies tijd te verschaffen, om zich ter verdediging in te richten (traditions et souvenirs militaires November 1943).

In een verslag van den Commandant van het VIde grensbataljon, die de opdracht had het door de valschermjagers bezette bruggenhoofd ten Zuiden van de Moerdijkbruggen aan te vallen, lees ik:

"Omstreeks 9.00 had de kapitein van de Maréchaussee, Van der Kroon, mij telefonisch medegedeeld, dat Fransche troepen in aantocht waren en hij als verbindingsofficier optrad.

Op mijn desbetreffende vraag deelde hij mij mede, dat ik mij rechtstreeks met hem in verbinding zou kunnen stellen.

Ik reed naar Breda terug en ontdekte Fransche troepen bij de Roskam aan den weg, komende van Zundert. De troepen konden tijdelijk niet verder door den aldaar versperden weg. De Fransche Commandant deelde mij mede, dat hij opdracht had zich ter beschikking te stellen van den Commandant der Peeldivisie (cursiveering van mij) en mij dus niet kon komen helpen."

Dit lijkt er toch wel erg veel op, dat de Fransche troepen ons bij de verdediging van de Peel-Raamstelling, waarover de Commandant der Peeldivisie het bevel voerde, wilden bijstaan!

De inhoud van de telefonische mededeeling van 10 Mei 10.00 van den militairen attaché te Parijs vermeldt de heer Dyxhoorn wel wat heel onvolledig.

Dit bericht luidde nl., volgens den officier, die het opnam, als volgt:

1e. Te 7.00 gemeld bij Generaal Gamelin ter overhandiging van den brief om hulp (bedoeld, is de bij den gezant opgelegde verzegelde brief; Generaal Winkelman verzocht

blz. 45

daarin om beschikbaarstelling van 4 divisies voor de verdediging van het hart des lands);

2e. Van steun van 4 Fransche divisies voor het hart des lands kan geen sprake zijn;

3e. Fransche troepen overschrijden de Belgische zuidgrens; hiervan is het VIIde Leger onder Generaal Giraud (onder toevoeging: "de beste Fransche Generaal") bestemd voor steun aan Nederland. De Fransch-Engelsche troepen rukken op, aanvankelijk tot de lijn Givet-Namen-Leuven-Antwerpen en zullen van daar uit naar bevind van zaken sprongsgewijze naar het Oosten oprukken;

4e. In verband hiermede is het van het grootste belang dat de Nederlandsche troepen in de Peel-Raamstelling zoo lang mogelijk stand houden;

5e. Nog heden zullen Fransche troepen Zeeland bereiken.

Het was voor den ontvanger van het bericht, die zich sedert enkele jaren met enthousiasme aan de versterking van de Peel-Raamstelling had gewijd, een moeilijk oogenblik, toen hij den militairen attaché moest mededeelen, dat het IIIde Legerkorps en de Lichte Divisie reeds in vollen aftocht waren.

De attaché uitte zijn teleurstelling op de meest krachtige wijze. De heer Dyxhoorn vermeldt uit de mededeeling van den attaché slechts den inhoud van punt 5, daardoor den indruk wekkende, dat de geallieerde legerleiding slechts belang stelde in de verdediging in Zeeland; uit den volledigen inhoud van het bericht blijkt wel zeer duidelijk, dat de Franschen groote waarde toekenden aan een zoo langdurig mogelijke verdediging van de Peel-Raamstelling en daarin meer belang stelden dan in eene verdediging van het hart des lands.

blz. 46

Blijkens het gestelde op blz. 27 punt 4 van zijn "Antwoord" is de heer Dyxhoorn van meening, dat ik mij ten onrechte heb beklaagd over de trage beschikbaarstelling der geldmiddelen.

In verband hiermede haal ik het volgende aan uit de nagelaten geschriften van wijlen Generaal-Majoor Carstens:

"Teleurstellend was het telkens weer voor den O.L.Z., dat er zoo geruimen tijd verliep, voordat op belangrijke voorstellen zijnerzijds door den Minister van Defensie een beslissing werd genomen.

O.a. was dit het geval bij verschillende voorstellen tot het stellen van inundatiën, tot het in Staat van Beleg verklaren van bepaalde gebieden en tot het toestaan van gelden voor den aanleg van versterkingen of voor de aanschaffing van materieel.

Reeds enkele dagen na den aanvang der mobilisatie was door den Minister van Defensie bepaald, dat uitgaven, een bedrag van f 50.000.- niet te boven gaande, door den O.L.Z. zonder machtiging van den Minister van Defensie konden worden toegestaan. Voor uitgaven boven dit bedrag moest machtiging worden gevraagd.

Aan deze bepaling heeft de O.L.Z. zich steeds loyaal gehouden en nimmer is hij ingegaan op voorstellen, om, ingeval een bepaalde maatregel of aanschaffing tot een uitgave van meer dan f 50.000,- zou leiden, het benodigde bedrag in gedeelten toe te staan en aldus de bepaling te ontduiken.

Anderzijds had hij mogen verwachten, dat op zijn na rijp beraad gedane voorstellen - althans wanneer het niet principieele aangelegenheden of millioenenbedragen betrof - een spoedige beslissing zou volgen en dat die voorstellen niet door lagere ambtenaren en officieren, werkzaam bij het Departement van Defensie, zouden worden bestreden.

In dit verband herinner ik mij, dat een voorstel van den O.L.Z. door dezen van den Commandant Veldleger met eenige beperking overgenomen - om de mobiliteit der reserves van de groote eenheden te vergrooten door deze van rijwielen te voorzien (o.m. met het oog op het bestrijden van parachutisten), werd afgewezen omdat deze maatregel niet in het z.g. urgentieprogramma tot aanschaffing van materieel - een programma, dat in vreedestijd was opgesteld - was voorzien!"

Commentaar overbodig!

Het is waar, dat de Minister nu en dan met vorstelrijk gebaar enkele millioenen beschikbaar stelde voor doeleinden, welke zijn oogenblikkelijke aandacht hadden. Of dit echter de meest juiste en meest economische wijze was om 's lands gelden te besteden, waag ik te betwijfelen.

Naar mijne meening ware het juist geweest, indien die gelden ter beschikking waren gesteld van de legerleiding, waar men de urgentie van de verschillende maatregelen het best kon overzien.

Onder de vele burgerlijke functionarissen, die met de grootste toewijding hunne

blz. 47

medewerking in het belang van de landsdefensie verleenden, was Ir. Ringers een van de voornaamste. Zijn arbeid is door mijne medewerkers en mij op den hoogsten prijs gesteld.

Ik heb nimmer geweten, dat Ir. Ringers in dezen als "adviseur" van de Regeering optrad. Dat de Regeering mij dit niet heeft medegedeeld en daarmede de goede ambtelijke vormen verwaarloosde, kan ik slechts betreuren. Gelukkig heeft dit, dank zij de tact van Ir. Ringers, niet tot wrijvingen geleid.

blz. 48

Het is niet onmogelijk, dat de instantie van het Algemeen Hoofdkwartier, welke de talrijke bezoekers, die dienstzaken kwamen behandelen (of met dit doel opbelden) naar de er bij betrokken afdeelingen moest verzwijgen, in een bepaald geval Ir. Ringers ten onrechte niet naar mij, doch naar Generaal-Majoor Carstens heeft verwezen.

Indien genoemde deskundige hierdoor den indruk zou hebben gekregen, dat ik hem niet wilde ontvangen, dan betreur ik dit ten zeerste en geef ik hem gaarne de verzekering, dat zulks zeer zeker mijne bedoeling niet is geweest.

Ik ben overtuigd, dat Z.E. Ir. Ringers met mij van meening zal zijn, dat met het bovenstaande aan dit voorval, dat niet van wereldschokkende beteekenis is, voldoende aandacht is besteed.

Op blz. 27 onder 5 merkt de heer Dyxhoorn op, dat hem bij een bezoek aan het Oostfront van de Vesting-Holland op 3 October 1939 bleek, dat op een tweetal forten "nog geen schop in den grond was gestoken". Dit is juist. De oorzaak was de volgende:

De vredesvoorbereiding voor het snel in staat van verdediging brengen van de Vesting-Holland was opgedragen aan een vredesstaf, welke, merkwaardigerwijze, niet ressorteerde onder den Chef van den Generalen Staf, doch onder eene andere autoriteit. Ik had dus terzake geenerlei bevoegdheid.

Bij de mobilisatie bleek, dat de voorbereidingen ten eenenmale onvoldoende waren. Er bestond geen behoorlijk versterkingsplan, er waren geen werkteekeningen voor de aan te leggen versterkingen en er waren geen contracten afgesloten met aannemers.

Het Stafkwartier van het Oostfront der Vesting-Holland moest hierdoor een enorme hoeveelheid arbeid verzetten, voordat met het eigenlijke graafwerk kon worden begonnen.

Teneinde te voorkomen, dat het werk der aannemers zou worden bemoeilijkt door incidenteele maatregelen der fortcommandanten, had de Commandant Vesting-Holland bevolen, dat er, in afwachting der definitieve plannen, niet mocht worden gegraven.

blz. 49

Toen mij bleek, dat de voorbereidingen al te veel tijd vorderden, heb ik persoonlijk bepaald, dat iedere fort-commandant zorg behoorde te dragen voor een voorloopig in staat van verdediging brengen van zijn fort en voor een spoedige uitvoering verantwoordelijk werd gesteld. Hierna werd met ijver begonnen.

De heer Dyxhoorn baseert zich bij de bestrijding van mijn kriegsbeleid goeddeels op een aantal feiten van min of meer ondergeschikten aard en ontziet zich niet, aan de hand daarvan, mij te beschuldigen van "onbetrouwbare berichtgeving".

Hij is in de keuze van die feiten, zooals ik meen te hebben aangetoond, niet gelukkig geweest. Dat is opmerkelijk. Het moet toch gemakkelijk zijn, om in een groote, ingewikkelde en tot zekere hoogte geïmproviseerde organisatie als ons oorlogsleger en in de oplossing van het uiterst moeilijke vraagstuk van een zoo efficiënt mogelijk gebruik van dat leger, werkelijk zwakke plekken of zelfs fouten te ontdekken.

Ik zelf heb bij mijne inspecties, naast zeer veel goeds, ook gevallen van onvoldoende plichtsbetrachting, bekwaamheid en verantwoordelijkheidsgevoel aangetroffen. Daarnaast ook fouten, welke, geheel te goeder trouw, waren gemaakt door een onjuist uitlegging van de gegeven bevelen of vastgestelde bepalingen. Zij komen in die groote organisaties voor en zijn, zooals een bekend staatsman het eens tegenover mij uitdrukte, te beschouwen als "de snakerijen van den dienst". Uit dergelijke kleine voorvallen de conclusie te trekken, dat de leiding der organisatie niet deugt, is onbillijk en onjuist.

Ook bij zijn verdere bestrijding houdt de heer Dyxhoorn de groote lijnen niet in het oog. Hij beperkt zich tot partieele aanvallen en richt daarbij die aanvallen soms tegen maatregelen, welke hij later zelf aanvaardt (terugtocht Grebbestelling-Oostfront Vesting-Holland) of bepleit de noodzakelijkheid van maatregelen bij welke niet-uitvoering hij zich later neerlegt (krachtige vertraging van een doormarsch door Noord-Brabant).

Ook ten aanzien van de chronologische volgorde der besprekingen speelt zijn geheugen hem soms parten.

Dit alles werkt vertroebelend en leidt de aandacht van de hoofdzaken af.

Ik acht het daarom gewenscht de groote lijnen van het geschil hieronder nog even vast te leggen:

Op 9 September 1939 heeft eene bespreking plaats onder leiding van H.M. de Koningin, waarbij de Minister van Defensie mijne plannen, in hoofdzaak inhoudende een tijdelijke verdediging van de Grebbestelling, de Peel-Raamstelling en de daartusschen gelegen stellingen en een hardnekkige verdediging van de Vesting-Holland aanvalt.

De Minister bepleit het prijsgeven van bedoelde stellingen, een hardnekkige verdediging van de Vesting-Holland en een "vertragend gevecht" in Noord-Brabant.

Mijne plannen worden goedgekeurd en H.M. de Koningin geeft den wensch te kennen, dat dit resultaat schriftelijk wordt vastgelegd.

Dit geschiedt in den vorm van een opdracht, waarbij wordt bepaald, dat voor een overmachtigen aanval op het hart des lands vrijwillig zal worden teruggegaan naar het Oostfront van de Vesting-Holland, zonder dat de consequentie daarvan, het onmiddellijk stellen van de inundatiën vóór dat Oostfront, wordt aanvaard en dus een krachtige verdediging van de Vesting-Holland in de waagschaal wordt gesteld.

Ik geef den Commandant van het Veldleger opdracht om voor de rechtstreeks onder hem ressorteërende groote eenheden de bevelen daartoe, voor zoover mogelijk, te doen gereed maken.

Tegelijkertijd geeft ik bevelen, om alle maatregelen te nemen voor de versterking en een krachtige verdediging van de Grebbestelling (en andere stellingen), zulks om te bereiken, dat een aanval niet te spoedig als overmachtig moet worden beschouwd.

De juistheid van deze uitlegging van de mij verstrekte opdracht wordt bevestigd door het feit, dat de Regeering, bij de bespreking in den namiddag van 6 November onder leiding van H.M. de Koningin (blz. 27 mijner brochure) zich vereenigt met mijn voorstel, om de inundatiën vóór de Grebbestelling te doen stellen en de daarvoor noodige evacuatie van bevolking en vee uit te voeren.

Begin December vraag ik belangrijke sommen aan o.m. voor eene verdere versterking van de Grebbestelling. De Minister van Defensie concludeert hieruit nu plotseling (blz. 17 van het Antwoord), dat mijne plannen niet in overeenstemming zijn met mijn opdracht.

De Minister spreekt hierover niet met mij, doch spoedt zich, buiten mij om, naar den Commandant van het Veldleger. Z.E. verneemt hier, dat deze Commandant de hem verstrekte opdracht, om bevelen te doen gereed maken voor een eventueele vrijwillige terugtocht van de Grebbelinie naar het Oostfront van de Vesting-Holland nog niet heeft uitgevoerd en laat zich afschepen met een betoog, dat die terugtocht onuitvoerbaar moet worden geacht. Hij vereenigt zich met het (ook tegenover mij herhaaldelijk naar voren gebrachte, doch door mij niet aanvaarde) inzicht van den Commandant van het Veldleger, dat het zwaartepunt van de oorlogvoering moet worden gelegd in eene hardnekkige verdediging van de Grebbestelling.

Te 's-Gravenhage teruggekeerd, deelt de Minister aan den Voorzitter van den Raad van Ministers mede, dat hij zijn ontslag zal aanbieden, indien ik nog langer als Opperbevelhebber zou worden gehandhaafd.

Op 30 December heeft een bijeenkomst plaats onder leiding van H.M. de Koningin, waar ik voor het eerst van het bezoek van den Minister van Defensie aan het Veldleger en van zijn sympathie voor een hardnekkige verdediging van de Grebbelinie hoor en waar mij wordt medegedeeld, dat geen gelden kunnen worden beschikbaar gesteld èn voor de verdere versterking van de Grebbelinie èn voor de Vesting-Holland. Ik mag kiezen welke stelling ik wil versterken.

Het resultaat der bespreking is echter, dat de Minister van Defensie aan Hare Majesteit mededeelt, dat mijn opdracht van 9 September, mits zóó opgevat, dat in de Grebbestelling, ook tegen een overmachtigen vijand, tijdelijk zal worden stand gehouden, ongewijzigd kan blijven.

Desondanks ontvang ik toch een nieuwe opdracht, welke ik op grond van de in mijne brochure ontvouwde overwegingen strategisch verwerpelijk en met de beschikbare strijdkrachten niet uitvoerbaar acht en waartegen ik dus bezwaren inbreng. De Regeering handhaaft de opdracht; ik leg er mij niet bij neer en wordt tot aftreden gedwongen.

In den oorlog blijkt, dat de uitvoering van de door mij afgewezen opdracht tot gevolg heeft gehad:

1e. dat Noord-Brabant op den eersten oorlogsdag door het IIIde Legerkorps en de Lichte

Divisie is ontruimd, waardoor niet meer kon worden voldaan aan het vanwege de geallieerde leger leiding gedane verzoek, om de Peel-Raamstelling zoo lang mogelijk te verdedigen en een tot het voor den aanval op België bestemde IIIde Duitsche Leger behorende pantserdivisie via Deurne door de Langstraat naar de Moerdijkbruggen kon oprukken, vóórdat de aldaar gelande valschermjagers waren vernietigd;

2e. dat een terugtocht van het IIde en IVde Legerkorps van de Grebbelinie naar het Oostfront van de Vesting-Holland niet vermeden is kunnen worden;

3e. dat, door het onttrekken van de veiligheidsbezetting aan het Oostfront van de Vesting-Holland, dit nationale bolwerk voor de landsverdediging was uitgeschakeld.

Dat bij de uitvoering van mijne plannen meer verliezen zouden zijn geleden, erken ik gaarne. Waar gehakt wordt vallen spaanders en de bestemming van een weermacht is nu eenmaal om te vechten en niet om verliezen te vermijden. Hoe alsdan het verloop van den strijd zou zijn geweest is uiteraard niet te zeggen. Dit staat echter wel vast, dat er dan niet zou zijn gecapituleerd zonder dat het grootste deel van ons leger een schot had gelost.

In hoofdstuk IV van zijn "Antwoord" zet de heer Dyxhoorn zijn standpunt ten aanzien van de staatsrechtelijke positie van den Opperbevelhebber uiteen.

Hij verwijst naar de bepaling in de Instructie van den Opperbevelhebber, welke inhoudt, dat hij met betrekking tot de uitoefening van zijn taak verantwoordelijk is aan de Regeering. Vervolgens zegt hij, dat de Regeering, op haar beurt, verantwoordelijk is aan de Volksvertegenwoordiging, om daaruit te concluderen, dat de Regeering niet alleen het recht, doch ook de plicht heeft om toe te zien op de wijze, waarop de Opperbevelhebber zijn taak vervult en om hem - indien daartoe althans aanleiding is - ter verantwoording te roepen.

Deze opvatting berust op een misvatting ten aanzien van de beteekenis van bovenvermelde bepaling in de Instructie van den Opperbevelhebber.

Deze bepaling is uitsluitend opgenomen, om de bijzondere positie van deze autoriteit naar voren te brengen. Terwijl iedere andere landsdienaar ressorteert onder een bepaald departementshoofd, wordt de Opperbevelhebber hierdoor direct onder de Regeering in haar geheel geplaatst. Van ondergeschiktheid aan het Hoofd van het Departement van Defensie als zoodanig was dus geen sprake meer. De rol van dit departementshoofd behoorde zich diensgevolge te beperken tot de zorg, om den Opperbevelhebber de middelen te verschaffen, om zijn taak te kunnen vervullen. Met de wijze, waarop deze die taak vervulde, had hij als departementshoofd geen bemoeienis.

Mijne opvatting aangaande de verhouding Regeering-Opperbevelhebber heb ik in het voorafgaande herhaaldelijk naar voren gebracht. Ik ben van meening, dat de politieke leiding geheel bij de Regeering berust en dat de Opperbevelhebber zijn krijgsbeleid geheel aan het politieke beleid van de Regeering dienstbaar heeft te maken en dus eventueele opdrachten, welke de Regeering hem op grond van de te voeren politiek geeft, loyaal heeft uit te voeren.

Zoolang er geen aanleiding is, om hieraan te twijfelen, behoort de Regeering zich te onthouden van ingrijpen - al of niet via den Minister van Defensie - in de militair-technische uitvoering van de opdracht. In het algemeen zal de Regeering daartoe ook niet in staat zijn. Het was een toevallige omstandigheid, dat een der leden van de Regeering deskundige was op militair-technisch gebied.

Bovendien is het een bekend feit, dat het nimmer voorkomt, dat twee militair-deskundigen bij de oplossing van een strategisch of tactisch vraagstuk tot geheel dezelfde oplossing komen. Verschil van inzicht was dus onvermijdelijk.

Bij oefeningen beslist in dit geval eenvoudig de leider en de deelnemers hebben zich daarbij neer te leggen. Hier ging het echter om de bittere werkelijkheid en droeg de Opperbevelhebber een verantwoordelijkheid zooals zelden te dragen wordt gegeven. Het was niet aan te nemen, dat hij het met die verantwoordelijkheid zou kunnen overeenbrengen, om zich maatregelen te laten opdringen, welke niet met zijne inzichten strookten. Dat de Regeering dit niet inzag, moest tot conflicten leiden.

Mijne inzichten aangaande de staatsrechtelijke positie van den Opperbevelhebber worden geheel gedekt door die van ons beider docent in het staatsrecht aan de Hoogere Krijgsschool, Prof. Mr. J. A. Eigeman (zie diens studie, uitgegeven in 1938 door Nijgh en van Ditmar te Amsterdam), die voor dit onderwerp zoo groote belangstelling had en zich zooveel moeite gaf, om ons in zijn voortreffelijke colleges de juiste opvatting omtrent de staatsrechtelijke positie van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht bij te brengen.

blz. 53

blz. 54

Was het de angst van den jongen Minister voor de Volksvertegenwoordiging, welke hem die lessen zoo geheel heeft doen vergeten? Z.E. had gerust kunnen zijn.

De landsverdediging is regeeringszaak en niet zaak van den Minister van Defensie. En dit was goed.

Want stel eens, dat de Volksvertegenwoordiging zich achter den Opperbevelhebber scharende, den Minister had gevraagd, waarom de Staat van Beleg zoo laat was afgekondigd. Dan had Z.E. slechts kunnen antwoorden, dat hij persoonlijk dit besluit betreurde. Ik ril bij de gedachte!

Nimmer heeft het parlement de neiging getoond zich met het te voeren krijgsbeleid te willen bemoeien.

Nu niet en in 1914-1918 niet. De besprekingen over militaire aangelegenheden hebben zich vrijwel beperkt tot de vraag, of de door den Minister van Defensie voor de behartiging daarvan aangevraagde gelden en de voor de personeelvoorziening voorgestelde maatregelen al dan niet noodzakelijk waren.

Ook thans, nu het gevoerde beleid tot zoo weinig bevredigende resultaten heeft geleid, blijkt de belangstelling voor een onderzoek naar de oorzaken daarvan niet overmatig te zijn.

Ten slotte nog dit: Was er gezien de opvattingen van den Minister van Defensie aangaande de staatsrechtelijke positie van den Opperbevelhebber en de verantwoordelijkheid van de Regeering, en in het bijzonder van hemzelf, tegenover de Volksvertegenwoordiging, voor hem geen aanleiding geweest, om, bij het vertrek van de Regeering naar Engeland, als "gedeputeerde te velde" achter te blijven en toezicht te blijven uitoefenen op de wijze, waarop de Opperbevelhebber zijn taak, b.v. ten aanzien van de keuze van het oogenblik der capitulatie, vervulde?

Het is maar een bescheiden vraag!

Conclusie

De heer Dyxhoorn spreekt zich niet uit over zijn standpunt ten aanzien van een onderzoek, zooals door mij en het overgrootste deel van de periodieke pers noodzakelijk wordt geacht. Blijkbaar wenscht hij dus, om welke reden dan ook, zulk een onderzoek niet.

blz. 55

De tegenwoordige Regeering heeft door haar suggestie in het parlement, om van het recht van enquête gebruik te maken en de onderwerpelijke aangelegenheid te koppelen aan de zaak-Jhr. de Geer te kennen gegeven, zelve geen onderzoek te zullen doen instellen. Ook de Volksvertegenwoordiging schijnt daartoe geen aanstalten te maken.

Intusschen is thans het "hoor en wederhoor" toegepast en kan het Nederlandsche Volk zijn gevolgtrekkingen maken.

Naar mijne meening is het volgende komen vast te staan:

1e. Door het niet tijdig afkondigen van den Staat van Beleg, waardoor o.a. tegen spionage niet voldoende kon worden opgetreden, is onze oorlogvoering bemoeilijkt.

De houding van de Regeering inzake de toepassing van de oorlogswet, als gevolg van de afkondiging van den Staat van Oorlog, was in strijd met de grondwet;

2e. De Regeering heeft aan den Opperbevelhebber bij de handhaving van de krijgstuclit en de wering van de politiek uit de weermacht onvoldoende steun verleend;

3e. De opvatting van de Regeering inzake de staatsrechtelijke positie van den Opperbevelhebber was onjuist; zij moest onvermijdelijk tot conflicten leiden;

4e. Het catastrophale verloop van den oorlog tegenover een numeriek sterk inferieuren vijand is in eerste instantie te wijten aan het herhaald en stelselloos ingrijpen van de Regeering in het krijgsbeleid, hetgeen culmineerde in het verstrekken van een opdracht, welke met de beschikbare strijdkrachten niet was uit te voeren.

Het woord is thans aan het Nederlandsche volk. Wanneer het van oordeel is, dat de gevoerde gedachtenwisseling deze conclusies wettigt, dan stelle het den eisch, dat hieruit de noodige consequenties worden getrokken en de noodige maatregelen ter voorkoming van herhaling van het gebeurde worden genomen.

Bestaat terzake nog twijfel, dan eische het een onderzoek, om dien twijfel op te heffen.

Bron: Nogmaals: De Wisseling in het Opperbevel van Land- en Zeemacht
Antwoord aan de Critiek
Opgesteld door I.H. Reynders, Oud-Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht
Uitgegeven door W.P. van Stockum & Zoon te Den Haag, 1946.